

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
KONSTITUCINĖS IR ADMINISTRACINĖS TEISĖS KATEDRA

Finansų ir mokesčių teisės šakos

V kurso studentės

Linos Abromaitės

**LICENCIJUOJAMOS IR NELICENCIJUOJAMOS FINANSINĖS PASLAUGOS, ŠIŲ
PASLAUGŲ SKIRTINGO TEISINIO REGULIAVIMO PAGRINDIMAS BEI SU TUO
SUSIJUSIOS TEORINĖS IR PRAKTINĖS PROBLEMOS**

Magistro darbas

Darbo vadovas

Lekt. dr. V.Vasiliauskas

Darbo recenzentas

Lekt. dr. Aistė Medelienė

Vilnius

2007

TURINYS

IŽANGA	3
I DALIS. Finansinių paslaugų samprata, sąvoka ir reikšmė finansų sistemai. Licencijos samprata ir reikšmė	6
1 skyrius Finansų sektorius ir finansų priežiūros institucijos.....	6
1.1 Finansų sektoriaus apibūdinimas.....	6
1.2 Finansų įstaigų priežiūros institucijos.....	8
2 skyrius. Finansų sektoriaus saugumas.....	8
2.1 Finansų sektoriaus priežiūros tikslai.....	8
2.2 Nuomonės dėl finansų sektoriaus valstybinio reguliavimo.....	10
3 skyrius. Finansinių paslaugų samprata. Licencinės finansinės paslaugos.....	12
3.1 Finansinių paslaugų sąvoka ir jos problematika.....	12
3.2 Licencinės ir nelicencinės finansinės paslaugos.....	15
4 skyrius.Licencijavimo samprata ir reikšmė.....	17
4.1 Licencijavimo samprata	17
4.2 Licencijavimo esmė ir reikšmė.....	19
4.3 Licencijavimo principai.....	20
II DALIS. Konkrečių finansinių paslaugų ypatumai, nulemiantys joms taikomą licencijavimo arba nelicencijavimo režimą	22
1 skyrius. Finansinių paslaugų specifiniai bruožai.....	22
2 skyrius. Konkrečių finansinių paslaugų ypatumai.....	26
2.1 Indėlių ir kitų gražintinų lėšų priėmimas	27
2.2 Skolinimas (kreditavimas).....	29
2.3 Pinigų (lėšų) pervedimas.....	32
2.4 Mokėjimo kortelių išleidimas ir operacijų su jomis atlikimas.....	34
2.5 Investicinės paslaugos.....	36
2.6 Finansinė nuoma (lizingas).....	41
2.7 Elektroninių pinigų išleidimas ir tvarkymas.....	43

2.8 Papildomo savanoriško pensijų fondų kaupimo veikla.....	44
2.9 Investicinių fondų ir investicinių kintamojo kapitalo bendrovių administravimas.....	46
IŠVADOS.....	48
SANTRAUKA.....	50
SUMMARY.....	51
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	52

IŽANGA

Galima drąsiai teigti, jog finansinė veikla ir finansiniai sandoriai turi vis didesnę reikšmę šiandienos ekonomikoje. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, savo nuomonėje dėl finansinių paslaugų politikos yra įvardijęs „ekonomikos sufinansinimo“ reiškinį, nurodęs, jog jis gali turėti ne tik teigiamų, bet ir neigiamų pasekmių. Finansinio sektoriaus subjektų veikla daro didžiulę įtaką ekonomikai bet kurioje šalyje ir ypatingai tokiose šalyse, kur finansų srityje vyrauja bankinių finansų įstaigų veikla, kaip yra Lietuvoje. Tokios šalies ekonomikos plėtra daugiausia priklauso nuo to, kokia yra šių įstaigų priežiūra ir ar tinkamai jos teikia finansines paslaugas.

Šio darbo tikslas yra išanalizuoti finansinių įstaigų Lietuvoje teikiamas finansines paslaugas bei nustatyti, kodėl kai kurios jų pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus yra laikomos licencinėmis finansinėmis paslaugomis, o kitos tokiomis paslaugomis nelaikomos. Taip pat ieškoma tokio skirtingo teisinio reguliavimo pagrindimo, analizuojami konkrečių finansinių paslaugų ypatumai, galintys lemti skirtingą joms taikomą licencijavimo ar nelicencijavimo režimą.

Siekiant išsamiai atskleisti nagrinėjamą temą, darbe bus aptariama finansinių paslaugų sąvoka bei samprata, šių paslaugų vieta valstybės finansiniame sektoriuje ir reikšmė veiksmingam jo funkcionavimui. Taip pat analizuojamas licencijavimo reiškinys ir jo tikslai, aptariama licencijos reikšmė ekonominėje veikloje, trumpai nurodomi egzistuojantys požiūriai į licencijavimą kaip į vieną iš ekonominės veiklos reguliavimo metodų. Kadangi licencijavimas yra būdas papildomai kontroliuoti tam tikrą ekonominės veiklos sektorių, kuris pasižymi didesniais reikalavimais veiklos kokybei, aukštesniais veiklos standartais, galima neadekvačiai didele nuostolių rizika nesėkmės atveju, šiame darbe siekiama išanalizuoti, ar finansinių paslaugų sektoriui tikrai yra reikalinga tokia papildoma priežiūra, ar finansinių paslaugų teikimas yra rizikingesnė veikla nei kitos ir kokiomis konkrečių paslaugų savybėmis ši didesnė rizika pasireiškia, bei kodėl ne visos finansinės paslaugos su tokia rizika susiduria.

Darbe nemažai dėmesio skiriama finansinio sektoriaus saugumo ir veiksmingo funkcionavimo užtikrinimo reikšmingumui, kadangi finansinių paslaugų teikėjų licencijavimas, kaip vienas iš kompleksinės jų priežiūros būdų, ir yra skirtas šiam tikslui pasiekti. Aptariama licencijavimą atliekančių finansų įstaigų priežiūros institucijų reikšmė.

Antroji darbo dalis skirta konkrečių finansinių paslaugų ir jų specifinių bruožų apžvelgimui, išskiriami veiksniai, nulemiantys tai, koks teisinis režimas (licencijuojamų paslaugų ar nelicencijuojamų paslaugų) konkrečiai finansinei paslaugai yra taikomas. Aptariamos galiojančių teisės aktų nuostatos, susijusios su konkrečių finansinių paslaugų licencijavimu, analizuojamos tokio reglamentavimo priežastys ir pagrindumas. Kadangi finansinių paslaugų, kaip nurodo jas reglamentuojantys Lietuvos Respublikos teisės aktai, yra gana nemažai, temai atskleisti pasirinktos esminės ir reikšmingiausios finansų sistemai paslaugos, nesigilinant į mažiau reikšmingas. Tai pat stengtasi vengti savo esme panašių, tačiau skirtingų finansinių įstaigų teikiamų paslaugų, todėl pavyzdžiui, nebus plačiau aptariamos kredito unijų teikiamos paslaugos, kadangi jos ne tik užima labai nežymią finansų rinkos dalį, bet ir savo esme yra artimos bankų teikiamoms finansinėms paslaugoms, todėl gali būti nagrinėjamos sistemiškai. Be to, nebus plačiau aptariamos ir tokios paslaugos, kurios, nors formaliai teisės aktuose ir yra įvardijamos finansinėmis, tačiau neatitinka finansinės paslaugos esmės ir pagrindinių bruožų, todėl jų priskyrimas finansinėms paslaugoms galėtų būti ginčijamas. Galiausiai, siekiant išsamiau atskleisti nagrinėjamą temą, iš esmės bus orientuojamasi į du finansų rinkos sektorius – investicinių paslaugų ir kredito įstaigų teikiamų paslaugų, todėl plačiau nebus nagrinėjamas draudimo paslaugų sektorius.

Analizuojant finansinių paslaugų licencijavimo bendruosius klausimus ir nagrinėjant pasirinktas konkrečias finansines paslaugas bus analizuojami galiojantys Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti teisės aktai, taip pat jų priėmimą nulėmę ir konkretaus reguliavimo tikslus bei esmę išsamiau atskleidžiantys Europos Sąjungos dokumentai. Nagrinėjama specialioji literatūra, padedanti nustatyti esamo reguliavimo teorinį pagrindimą, bei teismų praktikos suformuota finansinių paslaugų teikėjų kaip specialiųjų padidintos profesinės rizikos subjektų koncepcija. Taip pat pateikiami konkretūs Lietuvos finansinių paslaugų teikimo praktikos pavyzdžiai ir joje kylančios problemos.

Darbe bus remiamasi lingvistiniu, sisteminiu, loginiu ir lyginamuoju tyrimo metodais. Lingvistinis metodas daugiausia bus taikomas aiškinant finansinių paslaugų teikimą ir jas teikiančių subjektų licencijavimą reglamentuojančias teisės normas gramatiškai, loginis metodas padės nustatyti reguliavimo pagrindumą ir pritaikomumą praktikoje. Sisteminis tyrimo metodas bus taikomas atsižvelgiant į kitų teisės aktų nuostatas bei teisės doktriną, o lyginamuoju aspektu

bus remiamasi analizuojant licencijavimą reglamentuojančių teisės aktų suderinamumą tarpusavyje bei su Europos sąjungos teisės aktais.

I DALIS

FINANSINIŲ PASLAUGŲ SAMPRATA, SAŲOKA IR REIKŠMĖ FINANSŲ SISTEMAI. LICENCIJOS SAMPRATA IR REIKŠMĖ

1 skyrius

Finansų sektorius ir finansų priežiūros institucijos

1.1 Finansų sektoriaus apibūdinimas. Finansinių paslaugų teikimo veikla yra labai reikšminga ekonominiams santykiams, kadangi rinkos dalyviams siūlo tokius finansinius produktus kaip investicinį kapitalą, paskolas, įvairius finansavimo instrumentus, finansinių srautų palaikymo ir aktyvinimo mechanizmus bei kt.

Neabejotina, jog svarbiausias sektorius, teikiantis visuomenei finansines paslaugas, yra finansinių įstaigų, iš kurių pagrindinį vaidmenį vaidina kredito įstaigos, o konkrečiai – bankai. Finansinių įstaigų sektorius apima visas įmones, kurios atlieka finansinį arba piniginių tarpininkavimą ir pagalbines finansines veiklas (bankai, kredito unijos, draudimo bendrovės). Norint išsamiai atskleisti finansinių paslaugų teikimo ypatumus Lietuvoje, derėtų apžvelgti Lietuvos finansų sektoriaus situaciją ir jo ypatumus.

Lietuvos finansų įstaigų sistemą sudaro per du šimtus dalyvių, o bendras visų jų turtas yra apie 115 procentų Lietuvos BVP dydžio, arba maždaug 80 procentų viso šalies turto.¹ Bankinis sektorius yra mažiausias dalyvių skaičiumi, tačiau jis tikrai nėra mažiausias finansinių rodiklių apimtimi: Lietuvoje bankai valdo daugiau nei 80 procentų finansų sistemos turto, o šalies bankuose laikomų indėlių suma sudaro apie 30 mlrd. litų.² Dominuojanti bankų pozicija Lietuvos finansų sistemoje lemia tai, jog Lietuva yra priskiriama prie bankinės orientacijos finansų sistemos šalių, o tai reiškia, jog bankai vaidina lemiamą vaidmenį surenkant lėšas, paskirstant kapitalą, užtikrinant mokėjimų sistemos funkcionavimą, priimant investicinius sprendimus bei taikant atitinkamas rizikos valdymo priemones.

Lietuvoje bankai gali teikti visas finansines paslaugas, išskyrus tas, kurioms taikomas atskiras teisinis režimas (pvz., draudimo paslaugos), ir šių paslaugų teikimas yra pagrindinė

---

¹ http://www.lb.lt/lt/leidiniai/fin_stabilumas/fsa_2005.pdf [2007 02 17];

² <http://www.lb.lt/lt/istaigos/veikla2006.htm>; [2007 02 17];

bankų veikla. Kita veikla jiems leidžiama užsiimti tik išimtiniais atvejais, jei tai padeda užtikrinti finansinių paslaugų teikimą.

Tarp nebankinių finansų įstaigų didžiąją likusios finansų rinkos dalį užima lizingo ir draudimo bendrovės. Šia veikla užsiimančiose bendrovėse sutelkta 83 procentai viso nebankinių finansinių institucijų turto arba maždaug 14 procentų visų finansų sistemos lėšų. Kiti finansų rinkos veikėjai - tai įvairūs kapitalo rinkos tarpininkai (investiciniai fondai, finansų maklerių įmonės bei finansų patarėjai), pensijų fondai bei kredito unijos, kurie valdo atitinkamai 2, 1,2 ir 0,6 procentus visos finansų sistemos lėšų³.

Prieš keletą dešimtmečių finansų sistemos pagrindiniai veikėjai buvo tradicinės finansų įstaigų grupės: bankai, finansų maklerių įmonės (vertybinių popierių prekybos tarpininkai) ir draudimo bendrovės. Šiandien dėl įvairių priežasčių finansų sektorius žymiai išsiplėtė, ribos tarp šių sektorių veiklos tapo nežymios arba kai kuriais atvejais net išnyko. Pirmiausia atsirado naujų finansų rinkos dalyvių, tokių kaip pensijų kaupimo bendrovės, įvairūs kolektyvinio investavimo fondai, tradiciniai finansų veiklos subjektai išplėtė savo veiklos diapazoną, atsirado naujų finansinių paslaugų rūšių, ir naujos su jų teikimu susiję problemos. Lietuvoje šiuo metu pastebimi finansinių paslaugų teikėjų integracijos procesai, pavyzdžiui, didžiausi veikiantys komerciniai bankai ne tik draudžia savo rizikas draudimo bendrovėse, bet ir patys steigia dukterines gyvybės ar ne gyvybės draudimo įmones. Taipogi daugėja finansinių struktūrų, apimančių bankus, draudimo ir investicines bendroves.⁴ Nebankiniame sektoriuje ryškus bankų dominavimas: 2006 m. beveik 76 procentai viso lizingo portfelio buvo valdomos dviem didžiausiems šalies bankams priklausančių lizingo bendrovių, bankai tiesiogiai valdė gyvybės draudimo bendroves. Bankų ir kapitalo rinkos sąsajos pasireiškė bankų valdomomis investicijų valdymo įmonėmis, finansų maklerių skyriais, taip pat jiems aktyviai dalyvaujant vertybinių popierių rinkoje kaip emitentams.

Svarbu ir tai, jog dėl Europos Sąjungos integracijos procesų vyksta finansinio sektoriaus konsolidacija tarptautiniu mastu, siekiama šalinti kliūtis naudotis finansinėmis paslaugomis kitoje valstybėje, derinamas esamas reglamentavimas, ir, nors kol kas nėra integruota finansinių įstaigų, teikiančių finansines paslaugas, kontrolė viršnacionaliniu lygiu, Europos Sąjungos

---

³ <http://www.lb.lt/lt/apie/findata.html>; [2007 03 06];

⁴ V. Aleknevičienė. Finansai ir kreditas. Vilnius, Enciklopedija, 2005m. psl. 49;

valdžios institucijos skatina nacionalinių atsakingų institucijų bendradarbiavimą, nurodydamos tai kaip svarbų tikslą siekiant finansų paslaugų integracijos ir jų rinkų liberalizavimo⁵.

1.2 Finansų įstaigų priežiūros institucijos. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas⁶ numato, jog finansų įstaigų, besiverčiančių licencinių finansinių paslaugų teikimu, veiklą prižiūri atitinkamos įstatymuose nustatytos priežiūros institucijos. Lietuvoje finansų sektoriaus priežiūra nėra konsoliduota, ją atlieka trys skirtingos priežiūros institucijos – Lietuvos Bankas, Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisija ir Lietuvos Respublikos Draudimo priežiūros komisija. Šios institucijos yra atsakingos už tai, kad į rinką nepatektų netinkami, nepasiruošę paslaugų teikėjai, kurie galėtų sutrikdyti tiek finansų sistemos galimybę normaliai funkcionuoti, tiek ir visuomenės bei verslo subjektų pasitikėjimą finansų sektoriumi. Priežiūros institucijos taip pat atlieka veiklos monitoringą, t. y. stebi finansų įstaigos būklę, jos veiklos rodiklius ir analizuoja informaciją apie galimus būklės pokyčius ir kaip tai paveiktų tinkamumą kvalifikuotai ir saugiai teikti konkrečias paslaugas. Priežiūros institucija taipogi gali padėti finansų įstaigai imtis konkrečių priemonių kilusioms problemoms išspręsti, o jeigu tai padaryti nėra tikslinga – numatyti galimybę tinkamai ir laiku pasitraukti iš rinkos, sukeltam kuo mažiau neigiamų padarinių vartotojams ir finansų sistemai. Priežiūros institucija turi galimybę inicijuoti tokį pasitraukimą iš rinkos atšaukdama finansinių paslaugų teikėjo licenciją.

2 skyrius

Finansų sektoriaus saugumas

2.1 Finansų sektoriaus priežiūros tikslai. Užtikrinti finansų sektoriaus saugumą šiais laikais yra sudėtingas uždavinys, kadangi tai dinamiškas, aktyvus sektorius, jo apimtys nuolat auga, be to, dėl globalinių procesų, tokių kaip integracijos ir rinkų (įskaitant ir finansų rinkas) atvėrimo, daugėja galimybių atsirasti įvairiems patikimą finansų sektoriaus funkcionavimą ir pasitikėjimą finansų sistema mažinantiems veiksniams. Kaip jau minėta, valstybės finansų sektoriuje veikiančių finansų įstaigų veikla turi didelę reikšmę šalies ekonomikos vystymuisi, piniginių srautų pakankamumui rinkose, mokėjimų ir atsiskaitymų sistemų stabiliam

---

⁵ Baltoji knyga dėl finansinių paslaugų politikos 2005 – 2010m;

⁶ Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas, Žin., 2002, Nr.91-3891, 4 str. 3 d;

funkcionavimui, taip pat rinkos dalyvių realiai galimybei skolintis lėšas. Tokiu būdu aktyvinamos rinkos, skatinamos investicijos bei didesnė sukuriama produkcijos paklausa. Kilus problemoms finansų sistemoje, gali nukentėti visos valstybės, o jei tarp šalių egzistuoja glaudūs ekonominiai ryšiai, ir kelių valstybių ekonomika. Siekiant išlaikyti saugų ir konkurencingą finansinį sektorių jis yra griežtai prižiūrimas valstybės per finansų įstaigų priežiūros institucijas.

Paprastai išskiriami tokie finansinių sektoriaus priežiūros tikslai:⁷

- Indėlininkų, skolininkų ir investuotojų apsauga;
- Finansų rinkos stabilumo, efektyvumo ir skaidrumo palaikymas;
- Sisteminės rizikos finansų rinkoje valdymas ir kontrolė;
- Finansų rinkos apsauga nuo jos panaudojimo neteisėtiems tikslams (pvz., pinigų plovimui);
- Vartotojų interesų gynimas ir jų pasitikėjimo finansų sistema ir finansinėmis paslaugomis išsaugojimas;

Iššūkis finansų sektoriui yra ir Europos sąjungos dokumentuose nustatytas finansinių paslaugų teikimas nepaisant valstybių sienų, t.y., finansinių paslaugų teikimas įsisteigiant kitoje valstybėje narėje arba paslaugų teikimas ten neįsisteigus (tiesiogiai, o ne per dukterinę bendrovę ar filialą). Svarbi tampa ir tarpvalstybinės rizikos priežiūra, nes sustiprėja pavojus, jog sukretimai vienos valstybės finansiniame sektoriuje gali turėti poveikį kitų valstybių finansų rinkoms. Bankų atveju, atsiranda tarptautinė bankų konkurencija ir išauga poreikis tam tikrų tarptautinių priežiūros standartų, kurie padėtų tinkamai prižiūrėti bankus ir spręsti kylančias problemas.

Lietuvos bankas savo nutarimu yra patvirtinęs efektyvios bankų priežiūros principus, kurie praktiškai atkartoja Tarptautinis Bazelio bankų priežiūros komiteto nustatytus tarptautinius bankų priežiūros standartus.⁸ Tarptautiniai Bazelio bankų priežiūros standartai numato, jog efektyvią bankų priežiūros sistemą privalo sudaryti tokie vienas kitą papildantys *metodai*:

---

⁷ Coping with financial fragility and systemic risk – Harold A. Benink p. 16;

⁸ Lietuvos Banko valdybos 1998m. 12 17 nutarimas Nr. 224, dėl Bazelio bankų priežiūros komiteto patvirtintų pagrindinių efektyvios bankų priežiūros standartų įgyvendinimo;

1. Dokumentinė bankų priežiūra - ji apima periodiškai bankų teikiamų finansinių ir kitokių priežiūrai skirtų ataskaitų analizę ir vertinimą. Banko teikiama informacija turi apimti ir banko patronuojamų įmonių veiklą.

2. Bankų inspektavimas - jo metu tiriama ir tikrinama bankų veikla pačiuose bankuose. Gali būti pasitelkiami nepriklausomi auditoriai.

Lietuvos banko įstatymas išplečia pateiktą priežiūros sąvoką, greta anksčiau išvardintų metodų kaip atskirą banko (ir kitų kredito įstaigų) priežiūros rūšį išskirdamas *licencijų išdavimą* bankams ir kitoms kredito įstaigoms, licencijavimo veiklai priskirdamas licencijų, leidimų ir sutikimų išdavimo nagrinėjimą, sprendimų priėmimą ir visą su tuo susijusią veiklą.

Tarptautiniai bankų priežiūros standartai numato, jog licenciją suteikianti institucija turi numatyti bent jau tokius minimalius reikalavimus licencijai gauti, kaip reikalavimai banko savininkams, banko nuosavybės struktūrai, vadovams, veiklos planui ir vidaus kontrolei, bei numatomai finansinei būklei.

2.2 Nuomonės dėl finansų sektoriaus valstybinio reguliavimo. Literatūroje galima sutikti įvairių nuomonių, bandančių pagrįsti poziciją, jog valstybinis finansų institucijų reguliavimas (įskaitant patekimo į rinką kontrolę) nėra būtinas sėkmingam ir efektyviam jų funkcionavimui.⁹ Aišku, tai aktualiau ne bankinės orientacijos finansų sistemos šalims. Šios pozicijos šalininkai teigia, jog bankininkystė nėra nė kiek nestabilesnė veikla nei kitos verslo šakos. Netinkamas banko sprendimas lemia finansinį nuostolį bankui, tačiau kartu ir atitinkamą konkurencinį pranašumą jo konkurentams. Sutinkama, jog egzistuoja bankininkų nesažiningos veiklos pavojus, tačiau su tuo turėtų būti kovojama bendromis prieš nesažiningumą ir neteisėtą elgesį nukreiptomis teisės normomis. Nesant valstybinio lygmens reguliavimo, atskirų verslo šakų asociacijos tampa suinteresuotomis priimti tos srities dalyvių elgesio kodeksus ir geros praktikos procedūras, o kiekvienos teisėtai veikiančios verslo šakos dalyviai turi teisėtą interesą neišsileisti korumpuotų ir nekompetentingų konkurentų, kadangi tai kenkia verslo reputacijai ir klientų pasitikėjimui „produkto“ kokybe. Be to, toks finansinių paslaugų teikėjų savireguliacijos mechanizmas skatintų vartotojus labiau domėtis kompanijų padėtimi ir verslo reputacija, išrankiau rinktis produktą, o dabar tai jie daro aklausiai pasitikėdami valstybinių reguliuotojų

---

⁹ JAV verslininkystės instituto (American Enterprise Institute) publikacija „Why do we regulate banks?“, aut. Peter Wallison; http://www.aei.org/publications/filter.all,pubID.23675/pub_detail.asp [2007 02 16];

kompetencija ir jų užtikrinama apsauga. Dar daugiau, politiniame lygmenyje netgi buvo argumentuota, jog piliečiai turi išsaugoti teisę į savo *finansų privatumą*, tai yra, teisę, jog jų sąskaitos ir piniginiai srautai nebūtų stebimi, net jei tai yra daroma argumentuojant pinigų plovimo prevencijos ar terorizmo prevencijos tikslais.

Priešingos nuomonės šalininkai teigia, jog finansinių paslaugų teikėjų reguliavimas ir priežiūra yra valstybės teisinė prievolė (*legal obligation*), kadangi viena iš valstybės funkcijų yra saugoti savo piliečius, įskaitant jų finansų ir lėšų sąskaitose saugumą. Taigi, valstybė turi pareigą užtikrinti kad jos piliečių indėliai ar investicijos būtų patikėti pakankamą patikimumo ir rūpestingumo lygį galinčioms garantuoti institucijoms.¹⁰ Be to, sklandžiai veikianti ir funkcionuojanti bankų sistema yra „visuotinis gėris“ (*public good*),¹¹ ir valstybė turi pareigą ją saugoti, kadangi saugi ir aukšto patikimumo finansų sistema yra ne tik geros ekonominės padėties rodiklis, bet ir valstybės prestižo reikalas.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) yra pripažinęs kovos su finansinių sistemų naudojimu nusikalstamiems tikslams svarbą, kadangi finansinių paslaugų grandinės dažnai yra panaudojamos neteisėtoms operacijoms vykdyti, pinigų plovimui, mokesčių vengimui ir panašioms neteisėtoms veikoms. EESRK ragina valstybių narių finansines įstaigas kuo aktyviau bendradarbiauti su kompetentingomis valdžios institucijomis, ir tai daryti iniciatyviai ir savanoriškumo pagrindu, informuojant apie įtartinus sandorius bei operacijas ir taip prisidėti prie saugaus finansinio sektoriaus kūrimo.¹²

Lietuvoje veikiančių finansinių institucijų priežiūra yra svarbi ir reikalinga, kadangi Lietuvos finansų rinka susiduria su finansų sistemos koncentracijos problema, o tai reiškia kad iš esmės mūsų bankų sistemoje ir kituose finansų rinkos segmentuose vyrauja keletas pagrindinių rinkos dalyvių. Bankų sektorius yra mažiausias dalyvių skaičiumi (9 Lietuvos ir 2 užsienio bankų skyriai), tačiau didžioji dalis finansų rinkos lėšų (daugiau nei 80 procentų) yra sukonzentruota būtent šių institucijų rankose, turint omenyje tai, jog nebankinių finansų institucijų, kurios nebūtų vienaip ar kitaip valdomos bankų, užimama rinkos dalis yra labai maža. Nors nė vienas bankas neužima dominuojančios pozicijos rinkoje (daugiau nei 50 procentų rinkos), sisteminė rizika, kurią galėtų sukelti problemos viename iš bankų, galėtų turėti kritinės

---

¹⁰ G. Mulgan, Ch. Landry. The other invisible hand: remaking charity for the 21st century, p. 69;

¹¹ Coping with financial fragility and systemic risk – Harold A. Benink p. 16;

¹² Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Baltosios knygos Dėl finansinių paslaugų politikos 2005-2010, 2006/954;

reikšmės finansiniam stabilumui.¹³ Valstybės reguliavimo uždavinys – rasti „aukso vidurį“, t.y., nustatyti tokius įėjimo į rinką ir veiklos joje reikalavimus, kurie, viena vertus, neužkirstų kelio naujų finansų sistemos dalyvių atėjimui į rinką, kita vertus, nebūtų pernelyg liberalūs ir nesudarytų sąlygų veikti abejotino stabilumo ir reputacijos institucijoms.

3skyrius

Finansinių paslaugų samprata. Licencinės finansinės paslaugos

3.1 Finansinių paslaugų sąvoka ir jos problematika. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas numato, kokios paslaugos yra laikomos finansinėmis paslaugomis, o būtent:

- 1) indėlių ir kitų gražintinų lėšų priėmimas;
- 2) skolinimas (įskaitant hipotekines paskolas);
- 3) finansinė nuoma (lizingas);
- 4) pinigų pervedimas;
- 5) mokėjimo kortelių ir kitų mokėjimo priemonių išleidimas ir (arba) operacijų su jomis atlikimas;
- 6) finansinių laidavimų ir finansinių garantijų teikimas;
- 7) sandorių sudarymas savo ar kliento sąskaita dėl pinigų rinkos priemonių (čekių, vekselių, indėlių sertifikatų ir t. t.), užsienio valiutos, finansinių būsimųjų ir pasirinkimo sandorių, valiutos keitimo kurso nustatymo ir palūkanų normos nustatymo priemonių, viešosios apyvartos vertybinių popierių, tauriųjų metalų;
- 8) investicinės paslaugos;
- 9) finansinis tarpininkavimas;
- 10) pinigų tvarkymas;
- 11) informacijos bei konsultacijų kredito teikimo ir mokėjimo klausimais teikimas;
- 12) seifo kamerų nuoma;
- 13) valiutos keitimas (grynaisiais pinigais);
- 14) atsiskaitymų tarp kredito įstaigų įskaitymas (kliringas);
- 15) piniginių lėšų saugojimas ir administravimas;

---

¹³ http://www.lb.lt/lt/leidiniai/fin_stabilumas/fsa_2005.pdf [2007 03 17];

16) įmonių konsultavimas dėl kapitalo struktūros, gamybos strategijos ir su tuo susijusių klausimų, taip pat konsultacijos ir paslaugos, susijusios su įmonių reorganizavimu, pertvarkymu ir pirkimu;

17) su vertybinių popierių emisijomis susijusių paslaugų teikimas;

18) elektroninių pinigų išleidimas ir tvarkymas;

19) investicinių fondų ar investicinių kintamojo kapitalo bendrovių administravimas.

Konkrečių finansinių paslaugų turinį atskleidžia kiti įstatymai, pavyzdžiui, Finansinių priemonių rinkų įstatymas apibrėžia investicinių paslaugų ratą.¹⁴

Analizuojant finansinių paslaugų sąvoką, derėtų apibrėžti tam tikrus kriterijus, kurie leistų išskirti šias paslaugas iš kitų paslaugų rato, kadangi tai yra svarbu tinkamam paslaugos teisiniam reguliavimui nustatyti ir leidžia identifikuoti konkrečius finansinių paslaugų specifiškumą atskleidžiančius požymius, dėl kurių kai kurios iš jų tampa licencijuotinomis. Tai nėra lengva užduotis, kadangi esamas reglamentavimas finansines paslaugas apibrėžia sąrašo principu, t.y., konkrečiai išvardindamas jas. Tiek Finansų įstaigų įstatyme, tiek ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2006/48/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo¹⁵, kuri yra įgyvendinta minėtu įstatymu, (toliau – Direktyva 2006/48/EB) yra pateikiami finansinių paslaugų sąrašai, tačiau nėra pateikiami požymiai, pagal kuriuos būtų galima konkrečią paslaugą laikyti finansine paslauga, su visomis iš to išplaukiančiomis pasekmėmis.

Vertinant Finansų įstaigų įstatyme pateiktame sąrašė išvardintas finansines paslaugas yra sudėtinga išskirti joms *visoms* būdingus bendrus požymius. Pirmiausia taip yra todėl, jog finansinėmis paslaugomis laikoma ir, pavyzdžiui, informacijos teikimas bei konsultavimas kredito teikimo ir mokėjimo klausimais, taip pat įmonių konsultavimas dėl kapitalo struktūros bei seifo kamerų nuoma. Aplinkybė, jog šių paslaugų gavėjai taipogi yra „jautrūs“ paslaugų kokybei ir jų teikėjo profesionalumui, ir tai, jog šių paslaugų rezultatas gali turėti nemažą poveikį paslaugos gavėjo finansinei būklei, neturėtų tiesiogiai lemti jų pripažinimo finansinėmis paslaugomis, kadangi savo esme tai yra informacijos teikimo, konsultavimo bei daikto nuomos paslaugos. Jeigu visos šios paslaugos laikomos finansinėmis paslaugomis dėl šių paslaugų

¹⁴ Lietuvos Respublikos Finansinių priemonių rinkų įstatymas // Žin., 2007, Nr. 17-627, 3 str. 13 d.;

¹⁵ 2006 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/48/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo (nauja redakcija) (OL 2006 L 177, p. 1);

dalyko, jis taip pat nėra vienodas visoms Finansų įstaigų įstatyme išvardintoms paslaugoms. Pavyzdžiui, seifo kamerų nuomos atveju tarp paslaugos teikėjo ir davėjo susiklosto kilnojamo daikto nuomos, pasaugos ar panašūs santykiai, tačiau jų dalykas nėra pinigai ar atitinkami finansiniai instrumentai. Todėl manytina, jog tikslesnė sąvoka būtų „finansų įstaigų teikiamos paslaugos“, juo labiau, jog ir Direktyvoje 2006/48/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo bei dabar nebegaliojančioje jos pirmtakėje Direktyvoje 2002/12/EB dėl kredito įstaigų steigimosi ir veiklos¹⁶, kuri buvo tiesioginis pagrindas Lietuvos finansų įstaigų įstatymui, beveik analogiškas Finansinių įstaigų įstatyme numatytajam paslaugų sąrašas yra įvardijamas kaip „veiklos rūšių“ (*list of activities*) sąrašas¹⁷. Šita sąvoka būtų tikslesnė ir įvestų mažiau sumaišties į naudojamų sąvokų sistemą.

Europos Parlamento ir Tarybos 2002 rugsėjo 23 d. direktyvoje 2002/65/EC dėl finansinių paslaugų vartotojams nuotolinio pardavimo, su kuria buvo suderintas Lietuvos vartotojų teisių gynimo įstatymas, atsakyta sąrašo principo ir finansine paslauga šios direktyvos kontekste laikoma *bet kokia* bankinė, kredito, draudimo, asmeninės pensijos, investavimo ar mokėjimo paslauga.¹⁸ Toks apibrėžimas taip pat nepateikia jokių kriterijų, kurie leistų atriboti finansinę paslaugą nuo nefinansinės.

Ekonomine prasme, finansinių paslaugų bendras bruožas yra tai, jog jų dalykas yra pinigai arba jiems artimi kitokie finansiniai instrumentai, kurie gali būti kapitalo kaupimo priemonė ir pasižymi dideliu likvidumu (vertybiniai popieriai, išvestinės finansinės priemonės ir panašiai). Finansinės paslaugos esmė yra tokia, jog asmuo patiki savo turtą finansų įstaigai pasitikėjimo pagrindu, tikėdamasis pelno, investuoja į finansines priemones, prisiima tam tikrus finansinius įsipareigojimus už tam tikrą nustatytą kainą, arba atsisako dalies savo turto mainais už paslaugos teikėjo įsipareigojimą padengti galimus nuostolius tam tikro įvykio atveju. Bet kuriuo iš šių atveju prognozuoti finansinį rezultatą yra sudėtinga, o ypač asmeniui, kuris nėra šios srities specialistas, tačiau naudojasi šiomis paslaugomis (indėlininkai, neprofesionalūs investuotojai ir t.t.). Dar vienas finansinių paslaugų bruožas – paslaugą teikia asmuo, kurio veikla paprastai yra vertimasis tokio pobūdžio paslaugomis. Licencijuojant paslaugos teikėją, yra įvertinamas jo pasiruošimas teikti konkrečias finansines paslaugas, tai pat ar jo profesionalumas

---

¹⁶ Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions // Official Journal L 126, 26.5.2000, P. 0001-0059;

¹⁷ Direktyvos 2006/48/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo I Priedas;

¹⁸ Directive 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council concerning the distance marketing of consumer financial services.// Official Journal L 271, 9.10.2002. P. 0016-0024.

yra pakankamo lygio, jog būtų užtikrinta pakankama apsauga nuo *nepagrįstos* rizikos, kuri galėtų būti perkelta paslaugos gavėjui dėl paslaugos teikėjo nesąžiningo elgesio ar nepakankamo rūpestingumo laipsnio.

3.2 Licencinės ir nelicencinės finansinės paslaugos. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas nurodo, jog licencinės finansinės paslaugos - tai indėlių bei kitų gražintinų lėšų priėmimas iš neprofesionalių rinkos dalyvių, pinigų pervedimas, elektroninių pinigų išleidimas ir tvarkymas, bei kitos finansinės paslaugos, kurių teikimu galima verstis tik turint pagal kitus įstatymus išduotą licenciją. Paprastai banko licencija suteikia teisę teikti visas licencines finansines paslaugas, tačiau priežiūros institucija gali apriboti šią teisę ir leisti teikti tik vieną ar kelias licencines finansines paslaugas, jeigu to prašo bankas arba pati priežiūros institucija nusprendžia, jog bankas nėra pasirengęs teikti visas licencines finansines paslaugas. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas taip pat numato ir specifines finansų įstaigas - specializuotus bankus – t.y., subjektus, galinčius teikti tik vieną licencinę paslaugą – išleisti ir tvarkyti elektroninius pinigus.

Kituose įstatymuose numatytos licencinės paslaugos – tai pirmiausia Finansinių priemonių rinkų įstatyme numatytos investicinės paslaugos, Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatyme numatyta pensijų kaupimo veikla, apimanti piniginių lėšų pagal pensijų kaupimo sutartis rinkimą, jų investavimą ar reinvestavimą ir pensijų išmokų mokėjimą, bei Kolektyvinio investavimo subjektų įstatyme numatyta investicinių fondų ir investicinių kintamojo kapitalo bendrovių valdymo įmonių veikla, bei su tuo susijusi investicinių portfelių, riboto platinimo kolektyvinių investavimo subjektų valdymo, bei investavimo vienetų ar investicinės bendrovės akcijų tvarkymo ir saugojimo veikla. Visoms šioms veikloms yra būtina gauti priežiūros institucijos išduodamą licenciją, o be licencijos verstis minėta veikla yra griežtai draudžiama. Už vertimąsi finansine veikla neturint licencijos veiklai, numatyta net baudžiamoji atsakomybė.¹⁹ Licencijų atšaukimo pagrindus numato Finansų įstaigų įstatymas.²⁰

Šiek tiek plačiau reikėtų panagrinėti dėl naujai priimto Finansinių priemonių rinkų įstatyme nustatyto reguliavimo susiklosčiusią situaciją. Šis įstatymas numato, jog investicinių

---

¹⁹ Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas.//Žin., 2000 10 25, Nr. 89-2741, 202 str. - Neteisėtas vertimasis ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla. Taip pat už vertimąsi minėta veikla neturint licencijos (leidimo) numatyta ir administracinė atsakomybė.

²⁰ Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas, 10 str. 2 d.;

paslaugų teikimas yra licencijuojama veikla, išvardija konkrečias investicines paslaugas ir greta jų sumato kitą paslaugų rūšį – *papildomas paslaugas*. Iš esmės jos yra tokios:

- 1) finansinių priemonių saugojimas, apskaita ir valdymas klientų sąskaita ir su tuo susijusios paslaugos;
- 2) suteikimas investuotojui kredito ar paskolos, kuri suteikia galimybę klientui sudaryti sandorį dėl finansinių priemonių;
- 3) įmonių konsultavimas dėl kapitalo struktūros, verslo strategijos ir kitų su tuo susijusių klausimų; taip pat patarimai ir paslaugos, susijusios su įmonių reorganizavimu ir įsigijimu;
- 4) užsienio valiutos keitimo paslaugos, kai jos susijusios su investicinių paslaugų teikimu;
- 5) investiciniai tyrimai, finansinė analizė ir kitos bendro pobūdžio rekomendacijos, susijusios su sandoriais dėl finansinių priemonių;
- 6) su finansinių priemonių platinimu susijusios paslaugos;
- 7) investicinės paslaugos, investicinė veikla ir papildomos paslaugos, susijusios su finansinėmis priemonėmis, turtu ar kitais objektais, su kuriais yra susietos išvestinės finansinės priemonės;

Esminis skirtumas investicinių ir papildomų paslaugų reguliavime yra tai, jog pagal Finansinių priemonių rinkų įstatymą investicinių paslaugų teikimo licencija *negali* būti išduodama vien tik papildomoms paslaugoms teikti. Įstatyme nėra aiškiai nurodyta, ar šioms paslaugoms teikti yra reikalinga kitokia licencija, ar jos laikytinos nelicencijuojamomis, tačiau minėtas įstatymas numato, jog atitinkamo subjekto finansų tarpininkui išduotoje licencijoje turi būti numatyta ir tai, kokias papildomas paslaugas jis teiks. Be to, finansų tarpininkas, norėdamas teikti licencijoje nenumatytas investicines ir (*arba*) papildomas paslaugas, turi kreiptis į licenciją išdavusią priežiūros instituciją su prašymu papildyti galiojančią licenciją numatomomis teikti investicinėmis ir (*arba*) papildomomis paslaugomis²¹. Taigi, papildomų paslaugų statusas lieka dviprasmiškas: viena vertus, licencija nebus išduodama norint teikti vien papildomas paslaugas, kas leistų laikyti manyti, jog Finansinių priemonių rinkų įstatymas laiko jas nelicencinėmis paslaugomis, antra vertus, norint papildomai teikti nors viena licencijoje nenumatytą papildomą

---

²¹ Finansinių priemonių rinkų įstatmo 5str. 4 dalis;

paslaugą, reikia kreiptis į priežiūros instituciją dėl licencijos papildymo, o tai yra licencinės finansinės paslaugos bruožas.

Ankstesniame reglamentavime (iki 2007 sausio 17 galiojusiame Vertybinių popierių rinkos įstatyme, kuris buvo panaikintas priėmus naująjį Finansinių priemonių rinkų įstatymą) tokios paslaugų rūšies kaip papildomos paslaugos nebuvo, o kai kurios iš dabartinių papildomų paslaugų sąrašą patekusios paslaugos buvo laikomos savarankiškais investicinėmis paslaugomis, pvz., finansinių priemonių saugojimas, apskaita ir valdymas, investuotojo kreditavimas ar paskolos finansiniams sandoriams sudaryti suteikimas anksčiau buvo laikomos investicinėmis paslaugomis ir negalėjo būti teikiamos neturint atitinkamos licencijos. Dabartinis reguliavimas minėtoms paslaugoms numato lyg ir liberalesnį teisinį režimą.

Įdomi situacija susiklostė reglamentuojant klientų konsultavimą investicijų iš finansines priemones klausimais: finansų maklerio įmonės arba kliento iniciatyva klientui teikiama asmeninio pobūdžio konsultacija dėl vieno ar kelių sandorių, susijusių su finansinėmis priemonėmis sudarymo, yra laikoma investavimo rekomendacija, įstatyme numatyta kaip atskira investicinė paslauga ir negali būti teikiama neturint priežiūros institucijos išduotos licencijos. Tačiau, pagal tą patį įstatymą, jei ši rekomendacija bus pateikiama kaip *bendro pobūdžio* rekomendacija dėl sandorių, susijusių su finansinėmis priemonėmis, tokiai paslaugai licencijos nereikia. Taigi, licencijavimo režimo taikymo arba netaikymo paslaugai kriterijus yra tai, ar konsultacijų teikimas yra bendro ar asmeninio pobūdžio. Tai nėra labai aiškus kriterijus, gali būti sunku įvertinti, ar, pvz., bendra rekomendacija pasirinkti tam tikras investavimo priemones ar būdus nėra konkreti investavimo rekomendacija klientui. Investavimo rekomendacijų konkretumo laipsnis neturėtų būti pagrindas nustatant finansinių rekomendacijų teikimo paslaugoms taikomą licencinį arba nelicencinį režimą.

4 skyrius

Licencijavimo samprata ir reikšmė

4.1 Licencijavimo samprata. Svarbu pažymėti, jog Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos teisės aktuose dokumentai, reikalingi pradėti ir vykdyti finansinių paslaugų teikimo veiklą yra įvardijami skirtingai. Lietuvos Respublikos teisės aktai mini „licencijos“ ir „leidimo“ terminą, o Europos sąjungos – „*authorization*“, „*permit*“, „*licence*“.

Licencija koncepcine prasme laikomas neterminuotam laikotarpiui kompetingos valstybės institucijos išduotas leidimas, suteikiantis teisę užsiimti tam tikra veiklos rūšimi.²² Tai nėra tiksli sąvoka kalbant apie finansinių paslaugų teikimo veiklos licencijavimą, kadangi nagrinėjant Lietuvos Banko valdybos nutarimus, reglamentuojančius užsienio bankų filialų ir atstovybių įsisteigimą ir veiklos vykdymą Lietuvoje, galima daryti išvadą, jog licencijavimas čia yra suprantamas kaip *pirminio* leidimo verstis finansinių paslaugų teikimu išdavimas, t.y., licencijavimu nelaikomas leidimų išdavimas steigtis ir teikti paslaugas jau įsisteigusių ir kitose valstybėse licencijuotų bankų filialams (skyriams).²³ Lygiai tokia pat prasme licencijavimo sąvoka naudojama ir Europos Sąjungos institucijų dokumentuose. Direktyvoje 2006/48/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo numatyta, jog turi būti siekiama taikyti buveinės valstybės narės rizikos ribojimo priežiūros tarpusavio pripažinimą, kas leistų visoje bendrijoje pripažinti vieną leidimą („licence“).²⁴

Tačiau pastebima keletas neatitikimų teisės aktų, reglamentuojančių finansų įstaigų licencijavimo sritį, sąvokų lygmenyje. Pavyzdžiui, Lietuvos Banko įstatyme numatyta, jog greta kitų savo funkcijų Lietuvos bankas įstatymų numatytais atvejais išduoda ir atšaukia *licencijas* Lietuvos Respublikos kredito įstaigoms ir užsienio valstybių kredito įstaigų filialams, kai tuo tarpu Lietuvos Banko valdybos nutarimuose, įgyvendinančiuose šią nuostatą, numatyta, jog užsienio valstybių kredito įstaigų filialams yra išduodami 2 rūšių *leidimai* – leidimas steigti banko skyrių ar atstovybę ir leidimas banko skyriaus ar atstovybės veiklai. Taigi, darytina išvada, jog Lietuvos Banko įstatymas „licencijos“ sąvoką naudoja platesne, koncepcine prasme. Įdomu tai, jog 2000 m. Lietuvos banko įstatymo pakeitimo projekte buvo siūloma šias dvi sąvokas atskirianti Lietuvos banko funkcijų formuluotė, tačiau į šiuos pasiūlymus atsižvelgta nebuvo.

Finansinių paslaugų licencijavimas Lietuvos teisės aktuose yra faktiškai sutapatinamas su finansinių paslaugų teikėjų licencijavimu, t.y., leidimas finansinių paslaugų teikėjo veiklai reiškia iš esmės leidimą verstis finansinių paslaugų teikimu, nebent paties paslaugų teikėjo prašymu arba prižiūrinčios institucijos nuomone licencijoje būtų nustatyti tam tikri apribojimai

---

²² Namų advokatas, sudarytojas J.Prapiestis. Teisinės informacijos centras, 2002, psl 470;

²³ Lietuvos banko valdybos nutarimas 2001 07 19 Nr. 127, dėl leidimų užsienio bankams steigti filialus (skyrius) ir atstovybes Lietuvos respublikoje ir leidimų jiems veikti išdavimo tvarkos;

²⁴ 2006 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/48/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo (nauja redakcija) (OL 2006 L 177, p. 1), preambulė;

konkrečių finansinių paslaugų atžvilgiu, arba jau veikiantis finansinių paslaugų teikėjas pareikštą pageidavimą teikti tokias paslaugas, kurios dar nebuvo numatytos jam išduotoje licencijoje ir prašytų priežiūros institucijos, kad turima licencija būtų papildyta naujomis paslaugomis .

4.2 Licencijavimo esmė ir reikšmė. Licencijos skiriasi savo forma ir turiniu, bet yra vienodos savo esme – jos suteikia valdžios institucijoms teisę spręsti, ar leisti tam tikram verslo subjektui vykdyti suplanuotą veiklą. Bendrąja prasme, licencija yra leidimas, kurį kompetentinga valstybės institucija išduoda tam tikrai ūkinei komercinei veiklai nustatytais sąlygomis. Licencijavimu iš esmės galima siekti įvairių tikslų, priklausomai nuo licencijavimo objekto ar licencijuojamos veiklos savybių, pavyzdžiui, surinkti informaciją apie tam tikrame sektoriuje veikiančių subjektų skaičių. Licencijavimo režimas taip pat gali būti nustatomas siekiant prižiūrėti tam tikrą sektorių, kuriame yra daugiau paskatų nelegaliems veiksams, (pavyzdžiui, prekyba naftos produktais), arba siekiant išdalinti išskirtinai valstybei ir visuomenei priklausančius ribotus išteklius (pvz., telekomunikacijų paslaugos), norint sukontroliuoti paslaugų kokybę (kelių transporto paslaugos) ir pan. Finansinių paslaugų teikimo veikla yra licencijuojama dėl ypatingo šio sektoriaus reikšmingumo finansų sistemos stabilumui, siekiant papildomai kontroliuoti paslaugos teikėjų kvalifikaciją, o taip pat dėl ypatingo šių paslaugų „socialinio jautrumo“, t.y., galimo poveikio visuomenei ir atskiriems jos nariams.

Licencija yra išduodama įvertinus jos pageidaujančių subjektų objektyvų gebėjimą teikti finansines paslaugas, taip pat jų profesionalumą, patikimumą, išteklių pakankumą, todėl daugumoje licencijavimą reglamentuojančių aktų yra numatytas griežtas draudimas bet koku būdu perleisti licencija suteikta teisę verstis tam tikra veikla kitam asmeniui ar asmenims.

Licencijavimas kaip reiškinys yra vertinamas nevienodai. Ekonominė prasme jis dažnai yra kritikuojamas kaip neefektyvi rinkos reguliavimo priemonė, kurios vienas pagrindinių tikslų „tarp eilučių“ yra papildomai surenkamos nemažos pajamos į biudžetą.²⁵ Be to, licencijų tam tikrai veiklai nustatymas dažnai reiškia ne tik reiškia papildomus kaštus paslaugos teikėjui (vadinasi, ir didesnę galutinę kainą vartotojams), bet ir tolesnių tokios veiklos vystymosi perspektyvų ribojimą, kadangi nėra leidžiama nukrypti nuo licencijoje įvardintos veiklos be

---

²⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas, 2000 12 15, Nr.1458, dėl valstybės rinkliavos objektų sąrašo, rinkliavos dydžių ir mokėjimo bei gražinimo taisyklių patvirtinimo //Žin. 2000,Nr. 108-3463; Šiame nutarime numatyta, jog mokestis už banko licencijos išdavimą yra 175 000lt.

licencijos papildymo formalumų, pagaliau tai reiškia konkurencijos tam tikrame rinkos segmente iškreipimą, kadangi valstybė lyg ir įgyja galią riboti paslaugos teikėjų kiekį rinkoje.²⁶

Tačiau vienareikšmiškai sutariama, jog neprižiūrint finansinio sektoriaus ir jame veikiančių rinkos dalyvių, finansine veikla galėtų užsiimti nekompetentingi, nesąžiningi ar paslaugas teikti nepasiruošę subjektai, o dėl netinkamos jų veiklos gali sutrikti sklandus finansinio sektoriaus funkcionavimas. Sutrikus, pavyzdžiui, bankų sistemos veiklai, gyventojai ar įmonės netektų galimybės disponuoti bankams patikėtomis lėšomis, būtų prarandama galimybė skolintis, nes alternatyvūs skolinimosi šaltiniai (pinigų ar kapitalo rinka) dėl įvairių priežasčių nėra visiems vienodai prieinami, strigtų mokėjimų ir atsiskaitymų sistemų veikimas. Pasunkėjus skolinimo ir skolinimosi galimybėms, didėtų skolininkų nemokumo rizika, mažėtų investicijos, atsirastų kainų nestabilumo grėsmė.

4.3 Licencijavimo principai. Lietuvos laisvosios rinkos institutas yra suformulavęs bendruosius licencijavimo principus, kuriuos siūlo taikyti licencijuojant *visas* ūkinės komercinės veiklas, taigi, ir finansinių paslaugų teikimą.²⁷ Šie principai, su atitinkamomis modifikacijomis, galėtų būti taikomi teisės aktuose numatytų reikalavimų finansinių paslaugų teikėjams, siekiantiems gauti licenciją teikti konkrečias finansines paslaugas, vertinimui, kadangi kaip jau buvo minėta, pernelyg griežti ir nepagrįsti reikalavimai gali lemti finansinių paslaugų rinkos dalyvių sumažėjimą ir atitinkamą padidėjusią rinkos koncentraciją, bei didesnę finansų įstaigų nestabilumo sisteminės rizikos pavojų. Trumpa šių principų apžvalga:

1. Tikslingumas – licencijavimo tikslai turi būti įtvirtinti atitinkamas licencijuojamas veiklas reglamentuojančiuose įstatymuose, licencija turi būti pagrįsta priemonė jiems pasiekti; Licencijavimas neturėtų būti taikomas, jeigu tie patys tikslai objektyviai galėtų būti pasiekiami kitokiomis priemonėmis, pvz., subjekto veiklos kontrole;

2. Minimali įtaka (poveikis) – licencijavimas neturi daryti įtakos rinkos subjektams ir procesams, tiesiogiai nesusijusiems su siekiamais ir teisės aktuose įvardijamais licencijavimo tikslais;

3. Skaidrumas – licencijavimo kriterijai turi būti aiškiai numatyti licencijavimą reglamentuojančiuose įstatymuose, o licencijas išduodantiems subjektams neturi būti palikta

---

²⁶ Lietuvos laisvosios rinkos instituto pranešimas “Kam reikalingas licencijavimas?”, aut. Ugnius Trumpa.

²⁷ Lietuvos laisvosios rinkos instituto interneto svetainė - www.llri.lt [2007 03 15];

teisė savo nuožiūra nustatyti licencijavimo sąlygas ar papildomus reikalavimus (beje, šiuo metu tokia teisė priežiūros subjektams yra palikta, taigi, derėtų numatyti būdą, kaip išlaikyti pagrįstą pusiausvyrą tarp subjektų licencijavimo būtinumo ir galimybės licencijas išduodantiems subjektams piktnaudžiauti savo padėtimi, nepagrįstai atsisakant išduoti licenciją, arba apsunkinant licencijos išdavimą įvairiomis nepagrįstomis biurokratinėmis kliūtimis);

4. Nediskriminavimas – licencija negali būti priemonė, kuria būtų siekiama apriboti tam tikra veikla užsiimančių dalyvių skaičių konkrečiame sektoriuje; licencijos reikalavimai turi būti vienodi visiems tos srities ūkio subjektams, kad būtų užtikrintos vienodos galimybės ir sąžininga konkurencija;

5. Racionalumas – licencijai gauti turi būti keliami tokie reikalavimai, kuriuos prasminga ir logiška įvykdyti prieš pradėdant veiklą, licencijavimo išlaidos turi būti adekvačios pasiekiamam rezultatui;

6. Efektyvumas – už licencijos išdavimą atsakinga institucija pati turėtų surinkti visą jai prieinamą reikalingą informaciją ir patikrinti jos atitikimą teisės aktuose numatytiems reikalavimams, jog būtų išvengta funkcijų ir procedūrų dubliavimo, iš licencijos siekiančio subjekto turi būti reikalaujama tokios informacijos, kurią jis gali pateikti;

7. Viešumas – priežiūros institucijos turi informuoti visuomenę apie licencijavimo tikslus, reikalavimus licencijai gauti, ir licencijų išdavimo reikalavimus atitinkantiems subjektams faktą.

II DALIS

KONKREČIŲ FINANSINIŲ PASLAUGŲ YPATUMAI, NULEMIANTYS JOMS TAIKOMĄ LICENCIJAVIMO ARBA NELICENCIJAVIMO REŽIMĄ

1 skyrius

Finansinių paslaugų specifiniai bruožai.

1.1 Finansinėms paslaugoms būdingi specifiniai bruožai. Apžvelgiant konkrečias finansines paslaugas (kurias kaip jau buvo minėta, išvardija Finansų įstaigų įstatymas, o taip pat ir kiti įstatymai, reglamentuojantys konkrečių finansinių paslaugų teikėjų veiklą) ir jų specifiką, galima matyti, kokie specifiniai bruožai pasireiškia kiekvienoje iš jų. Įvairios finansinės paslaugos skiriasi tarpusavyje, tiek subjektine sudėtimi (paslaugos gavėjas neprofesionalus rinkos dalyvis arba verslo subjektas), tiek paslaugos gavėjui tenkančios rizikos apimtimi, taip pat ir galimybe nesažiningiems finansinių paslaugų teikėjams *nepagrįstai* perkelti didesnę riziką paslaugos gavėjui. Kai kurios paslaugos, kaip jau buvo minėta, yra reikšmingos visam finansiniam sektoriui, ir dėl įvairių priežasčių sutrikus tinkamam jų teikimui gali kilti pavojus visos finansų sistemos stabilumui.

Galima apibendrintai išskirti tokius finansinių paslaugų teikimo probleminius aspektus:

- Finansų įstaigų sisteminis pažeidžiamumas. Atrodytų, vieno banko žlugimas neturėtų būti svarbesnis už atitinkamo dydžio įmonės žlugimą, tačiau kadangi dėl savo veiklos pobūdžio finansų įstaigos, pvz., bankai, yra finansiškai susiję (per skolinimąsi tarpusavyje, mokėjimų ir atsiskaitymų sistemą ir kt.), tai vieno banko negalėjimas vykdyti savo įsipareigojimų gali turėti įtakos jo galimybei vykdyti savo įsipareigojimus kitiems bankams. Taip susidaro įsipareigojimų nevykdymo grandinė. Be to, tarptautinėje finansų rinkoje vykstantys konsolidacijos procesai ir įvairiuose finansų rinkos sektoriuose paslaugas ir produktus teikiančių finansinių grupių, vadinamų finansų konglomeratais, kūrimąsis lemia naujų rizikų atsiradimą bei lengvesnį rizikos judėjimą iš vieno finansų rinkos sektoriaus į kitą. Siekiant tinkamai valdyti šias rizikas reikalinga

taikyti ne tik individualią kredito įstaigų, finansų maklerio įmonių, draudimo įmonių priežiūrą, bet ir papildomą į finansinį konglomeratą susijungusių įmonių priežiūrą konglomerato lygiu.²⁸

- Kredito įstaigos yra labai jautrios žalingai įtakai dėl savo veiklos specifikos. Finansinė veikla dažnai lemia tai, jog prisiimtų įsipareigojimų ir nuosavo kapitalo bei turimų rezervų santykis yra didesnis negu nefinansinių įstaigų. Nuosavas kapitalas ir rezervai yra reikalingi “neutralizuoti” finansinius nuostolius, todėl kuo daugiau banko įsipareigojimai viršija turimą kapitalą, tuo mažesnis neigiamas sukrėtimas yra reikalingas jam tapti nemokiu, ir tuo didesnė tikimybė, jog nuostoliai persikels grandine į kitas susijusias finansų įstaigas.

- Finansų sistema yra jautri ir dar vienam išoriniam poveikiui, kuris yra netiesioginis, nesusijęs tiesioginiu priežastiniu ryšiu su patirtu finansiniu sukrėtimu. Tai situacija, kada vienam finansų rinkos subjektui patyrus neigiamą sukrėtimo poveikį, kyla neapibrėžtumas ir kitiems subjektams, kadangi tai sukelia vartotojų nepasitikėjimą kitais panašia veikla užsiimančiais rinkos dalyviais. Taip sukrėtimas potencialiai paliečia visą sistemą. Vartotojai skuba pateikti savo turimus reikalavimus finansų įstaigoms, o kadangi pagal jų veiklos specifiką prisiimtų įsipareigojimų apimtis visada ženkliai viršys turimų likvidumą užtikrinančių rezervų kiekį, galima situacija, jog finansų subjektas negalės užtikrinti reikalavimų įvykdymo. Taigi, gali susidaryti tokia padėtis, jog netgi nepatyrus realaus finansinio sukrėtimo, tačiau dėl paskleistos informacijos apie galimą kurio nors subjekto nemokumą, kyla finansinio nestabilumo grėsmė visai finansų sistemai. Nedideli finansiniai svyravimai yra normalus reiškinys bankininkystėje, tačiau kai indėlius yra pradedama atsiiminėti masiškai, joks bankas negali funkcionuoti normaliai. Kadangi indėliai, nepaisant indėlio rūšies privalo būti pilnai ar dalinai grąžinami pagal indėlininko pareikalavimą²⁹, bankas neturi galimybės atsisakyti tenkinti kliento reikalavimą ir pristabdyti nepagrįstą finansinę paniką. Pasitikėjimas finansų įstaigomis – viena svarbiausių stabilios finansų sistemos prielaidų.

---

²⁸ Lietuvos Respublikos įmonių, priklausančių finansų konglomeratui, papildomos priežiūros įstatymas, //Žin., 2004 08 03, Nr. 120-4433;

²⁹ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 6.895 str. 3 d.: „Nepaisant indėlio rūšies, bankas ar kita kredito įstaiga privalo išmokėti visą ar dalį indėlio pagal pirmą indėlininko pareikalavimą. Sutarties sąlyga, numatanti indėlininko atsisakymą teisės gauti indėlį pagal pirmą pareikalavimą, negalioja“.

- Akivaizdu, jog indėlininkai ir investuotojai patiria nuostolius ir tada, kai jie nesukelia ženklios sisteminės rizikos. Be tiesioginio finansinio nuostolio, kurį patiria asmuo dėl finansų įstaigos nemokumo, vartotojų interesai nukenčia, pavyzdžiui, ir tokiu atveju, kai bankai išduoda paskolas su banku susijusiems asmenims, pavyzdžiui, banko akcininkams. Tokiu būdu ekonomine prasme šie tarsi atsiima į banką investuotą savo kapitalo dalį, kuris turėtų būti skirtas amortizuoti galimus nuostolius ir užtikrinti išsipareigojimų likvidumą. Tokiu atveju, bankui bankrutavus, finansinius nuostolius pirmiausia patiria indėlininkai, nors pagal reikalavimų tenkinimo eiliškumą jų interesai turėtų būti tenkinami pirmiausiai.³⁰

- Vertybinių popierių ir kitų finansinių priemonių rinkoje yra svarbu užtikrinti finansinių instrumentų likvidumą (tai yra galimybę parduoti finansines priemones nesuėjus jų išpirkimo terminui) ir rinkos efektyvumą, o tai reiškia jog finansinių instrumentų, perkamų ir parduodamų finansinių priemonių rinkoje, kainos turi iš *esmės* atspindėti tikrąją jų vertę.

- Indėlininkai ir investuotojai, dažnai yra neprofesionalūs rinkos dalyviai. Tai reiškia, jog jie neturi pakankamai žinių, įgūdžių ir patirties pagrįstiems finansiniams sprendimams priimti ir teisingai įvertinti su jais susijusią prisiimamą riziką. Tokie klientai turi būti apsaugoti nuo *nepagrįstos* finansinės rizikos, kuri jiems gali būti perkelta dėl nesąžiningų finansų tarpininkų veiksmų. Kadangi finansų rinka yra pakankamai konkurencinga aplinka, pelno siekiantys rinkos „žaidėjai“ gali siekti pasinaudoti nesąžiningais, manipuliaciniais, informaciją iškreipiančiais būdais pasiekti savo tikslų, išnaudodami tiek vartotojų neprofesionalumą tiek ir finansinių priemonių rinkos ypatumus ir „jautrumą“ informacijos kokybei. Vartotojas, gaunantis finansines paslaugas, turi būti saugomas ne tik nuo nesąžiningų finansinių paslaugų teikėjų galimybės manipuluoti finansinių priemonių kaina bei kokybe, jis turi gauti pilną informaciją apie pageidaujamą paslaugą, be to, jam turi būti užtikrinta teisė *negauti* finansinių paslaugų, kurių jis neprašė. Tai reiškia, jog turi būti nustatyta apsauga nuo nepageidaujamų elektroninio pašto pranešimų, skambučių, turi būti įtvirtinta teisė atsisakyti finansinių paslaugų, nurodant praktinius

---

³⁰ Lietuvos Respublikos bankų įstatymo 87 straipsnis numato kreditorių reikalavimų tenkinimo eilę banko bankroto atveju. Jame taip pat numatyta, jog banko akcininkų, banko stebėtojų tarybos ar banko valdybos narių bei kitų banko dalyvių reikalavimai yra tenkinami paskutiniai.

nurodymus kaip tai padaryti.³¹ Vartotojui turi būti žinoma komercinis finansinių paslaugų tikslas, ypač siūlant tokias paslaugas nuotolinėmis ryšio priemonėmis (pvz. telefonu).

- Finansų tarpininkai, įskaitant tiek kredito įstaigas, tiek finansų maklerius, tiek ir įvairius institucinius investuotojus, kurie veikia savo klientų interesais, savo veikloje sužino įvairią informaciją apie kliento asmenį, jo finansinę būklę, sudarytus sandorius, prieigos prie jo finansinių išteklių kodus ir panašiai, todėl turi būti kontroliuojama, ar tinkamai yra užtikrinta konfidencialios informacijos ir asmens duomenų apsauga.

Finansų įstaigos ir kiti finansines paslaugas teikiantys subjektai įstatymu yra įpareigoti stebėti savo klientų atliekamas pinigines operacijas ir į jų sąskaitas patenkančius bei iš jų išplaukiančius pinigų srautus, siekiant nustatyti ir užkirsti kelią įtartinoms operacijoms, kurios galėtų būti susijusios su pinigų plovimo veikla.³² Lietuvos Respublikos Vyriausybė savo nutarimu yra patvirtinusi įtartinų finansinių operacijų nustatymo kriterijus,³³ pagal kuriuos finansų įstaigos turi stebėti tokius finansinių operacijų aspektus kaip operacijos vertė, neįprasta atsiskaitymų grynaisiais pinigais apimtis, operacijos pagrįstumas įprasta kliento veikla, nepagrįstas ir neįprastas trečiųjų asmenų dalyvavimas kliento atliekamos operacijose faktas ir t.t. Draudžiama atlikti finansines operacijas, jei finansų įstaiga neturi galimybės tinkamai identifikuoti klientą, neleidžiama atlikti anoniminių operacijų, (pvz., atidaryti anoniminę sąskaitą). Nustačius, jog klientas atlieka įtartiną operaciją, finansines paslaugas teikiantys subjektai turi teisę stabdyti tokios operacijos vykdymą ir pranešti atitinkamai už pinigų plovimo prevenciją atsakingai institucijai. Tokiu atveju finansų įstaigos yra atleidžiamos nuo atsakomybės už sutartinių įsipareigojimų klientui nevykdymą ir žalą, atsiradusią klientui finansų įstaigai vykdant šias pareigas.

Finansų sistemos apsauga nuo neteisėto jos panaudojimo pinigų plovimui yra vienas iš finansų sistemos saugumo prioritetų, todėl finansinės įstaigos turi užtikrinti, jog jos yra tinkamai pasiruošusios vykdyti šią funkciją, t.y., nusistačiusios atitinkamas vidaus kontrolės procedūras,

---

³¹ Lietuvos Respublikos Vartotojų teisių apsaugos įstatymas, //Žin., 2007, Nr. 12-488;

³² Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymas, //Žin., 2003, Nr. 117-5318;

³³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugsėjo 6 d. nutarimas „Dėl kriterijų, kuriais vadovaujantis operacija su pinigais ar sandoris laikomi įtartinais, sąrašo patvirtinimo“ //Žin., 2004, Nr. 115-4302;

kurios užkirstų kelią su pinigų plovimu susijusioms operacijoms, užtikrinusios savo darbuotojų tinkamą pasirengimą ir sugebėjimą taikyti pinigų plovimo prevencijos priemones.

- Finansų įstaigų priežiūros institucijos, nors ir atlieka finansų įstaigų veiklos monitoringą ir nustato minimalius veiklos standartus, vis dėlto yra *nepajėgios* suvaldyti kilusios sisteminės rizikos ir neutralizuoti kilusias neigiamas pasekmes vartotojams bei finansų sistemai. Būtent todėl yra svarbu dėmesį skirti sukrėtimų prevencijai, užkirsti kelią nepamatuoti rizikingai bankų ir kitų finansų tarpininkų veiklai, įskaitant ir aukštų reikalavimų subjektams, norintiems pradėti verstis tokia veikla, nustatymą; neįleisti į finansų rinkas veikėjų, kurie gali būti nepakankamai kvalifikuoti, nevysiškai pasirengę tinkamai teikti finansines paslaugas, arba nebūti nepriekaištingos reputacijos, ir taip padidinti potencialią klaidų ar nesąžiningo elgesio tikimybę. Licencijavimas kaip priežiūros būdas būtent tai ir padeda įvertinti. Licencijuojant finansinių paslaugų teikėjus tarsi vykdoma finansinių sukrėtimų prevencijos funkcija. Antra vertus, reikalavimai licencijai gauti turi būti pagrįsti, nes pernelyg griežti reikalavimai ir dideli patekimo į rinką trukdžiai gali lemti tai, jog didelė ekonominės galios koncentracija viename ar keliuose bankuose lems sisteminės rizikos padidėjimą, kadangi finansinio tarpininkavimo funkcija lemia yra labai reikšminga ekonominio pobūdžio santykiuose, o finansinių paslaugų poreikis yra labai didelis.

2 skyrius

Konkrečių finansinių paslaugų ypatumai

Konkrečias finansines paslaugas kaip jau buvo minėta išvardija Finansų įstaigų įstatymas. Kadangi kai kurios jame nurodytos paslaugos yra glaudžiai susijusios tarpusavyje (pvz., indėlių priėmimas ir piniginių lėšų saugojimas ir administravimas), būtų galima išskirti tokias *esmines* finansines paslaugas arba šių paslaugų grupes:

- Indėlių ir kitų gražintinų lėšų surinkimas;
- Skolinimas (kreditavimas);
- Pinigų (lėšų) pervedimas;
- Investicinės paslaugos;
- Elektroninių pinigų išleidimas ir tvarkymas;

- Mokėjimo kortelių išleidimas ir operacijų su jomis atlikimas;
- Finansinė nuoma (lizingas);
- Investicinių fondų ir investicinių kintamojo kapitalo bendrovių administravimas;

Šios finansinės paslaugos toliau bus aptariamoms plačiau:

2.1 Indėlių ir kitų gražintinių lėšų priėmimas iš neprofesionalių rinkos dalyvių – šia veikla gali užsiimti tik kredito įstaigos, turinčios priežiūros institucijos išduotą licenciją. Pačiame Lietuvos Respublikos bankų įstatyme numatyta, kad ši veikla yra licencijuojama – „lėšų priėmimu iš neprofesionalių rinkos dalyvių gali verstis tik licenciją turintys bankai tokią teisę turintys užsienio bankų filialai“³⁴.

Laikiniai laisvos lėšos yra surenkamos tam, kad būtų perskolinamos kitiems rinkos subjektams, kuriems tuo metu trūksta apyvartinių lėšų. Taip yra aktyvinama pinigų apyvarta ir jų cirkuliacija rinkoje, o už naudojimąsi turtu indėlininkams yra mokamas nustatyto dydžio atlyginimas palūkanų forma.

Pinigų priėmimo forma banko indėlis (depozitas). Banko indėlio sutarties sampratą pateikia Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.892 straipsnis: šia sutartimi bankas arba kita kredito įstaiga įsipareigoja priimti tam tikrą pinigų sumą iš kitos šalies (indėlininko), arba gavusi kitai šaliai pervestą pinigų sumą įsipareigoja gražinti indėlį ir sumokėti už jį palūkanas sutartyje numatytomis sąlygomis ir tvarka. Indėlis yra priimamas pinigais ir laikomas pagal indėlio ar banko sąskaitos sutartį atidarytoje banko sąskaitoje. Jeigu indėlininkas yra fizinis asmuo, tuomet banko indėlio sutartis yra laikoma viešąja sutartimi, o tai reiškia, jog kredito įstaiga privalo sudaryti indėlio sutartį su bet kurio asmeniu, išreiškusiu tokį pageidavimą. Taip ribojama galimybė kredito įstaigai suteikti privilegijų konkretiems fiziniams asmenims, taip pat taikyti skirtingas sutarties sąlygas pagal asmenines, tarnybines ar kitas indėlininkų savybes.

Kadangi asmuo patiki savo turtą kredito įstaigai, jis turi būti užtikrintas savo indėlio saugumu, ir tuo, jog jis realiai galės atsiimti savo lėšas kai tik jų prireiks. Vien kredito įstaigos priežiūros institucija, prižiūrinti indėlių priėmimo veikla užsiimančią kredito įstaigą, negarantuoja absoliučios indėlio apsaugos, todėl indėliai yra dar papildomai privalomai

---

³⁴ Lietuvos Respublikos bankų įstatymas, 4str 1d;

apdraudžiami. Pateikus pinigus kredito įstaigai, ši įgyja teisę juos naudoti savo funkcijoms vykdyti.

Indėlininkas yra laikomas silpnesniaja tarp banko ir indėlininko susiklostančio teisinio santykio šalimi, todėl jis yra papildomai saugomas suteikiant jam tokias papildomas teises, kaip atsiimti visą arba dalį indėlio pagal pirmą pareikalavimą, laisvai disponuoti indėliu, taip pat reikalauti grąžinti indėlį neribojant ieškininės senaties terminų. Tačiau šios teisės nesuteikia galimybės visiškai neutralizuoti potencialias indėlininko patiriamas rizikas, tokias kaip indėlio praradimo galimybė dėl nesąžiningų kredito įstaigos veiksmų, finansų sektoriuje kilusios sisteminės nemokumo rizikos, arba dėl nesugebėjimo identifikuoti veiksmų, kurie galėtų įspėti apie gresiantį finansinį sukrėtimą ir suteiktų galimybę laiku atsiimti indėlį. Dėl šios priežasties, bankams yra keliami padidinti budrumo, rūpestingumo ir atidumo reikalavimai užtikrinant kliento jiems patiktų lėšų saugumą.

Lietuvos teismų praktikoje yra suformuluotas padidinto rūpestingumo reikalavimas bankų veiklai: „banko pareigos būti budriam tikslas – išaiškinti pažeidimus, apsaugoti kliento, trečiųjų asmenų interesus. Patiktų bankui pinigų neišsaugojimas neatitinka bankų veiklos principų ir standartų, todėl bet kuri, net ir pati lengviausia kaltės forma – nepakankamas atidumas, klaida ir panašiai, lemia šio subjekto civilinę atsakomybę.“³⁵ Už patiktų piniginių lėšų neišsaugojimą bankas neatsako arba atsako dalinai, tik tada, jeigu įrodo, kad priimtas prievoles vykdė tinkamai arba jeigu įrodo, jog žala atsirado dėl paties kliento kaltės. Visais kitais atvejais už jam patiktų lėšų neišsaugojimą bankas atsako pilna apimtimi.

Banko veiklos padidinto rūpestingumo reikalavimas grindžiamas banko kaip *specifinio* verslo subjekto koncepcija. Apibūdinant banko komercinę veiklą pažymima, kad užsiimdamas indėlių ir kitų grąžintinių lėšų priėmimo ir saugojimo veikla, bankas tuo pačiu prisiimdama su tuo susijusią riziką. Tai laikoma banko profesine rizika ir suprantama kaip galimas pavojus ar nepasisekimas finansinėje veikloje. Veikla, susijusi su rizika ir vykdoma prisiimant su ja susijusius pavojus, subjektą įpareigoja būti ypatingai atidžiu ir rūpestingu, o esant nesėkmei ar nuostoliams reiškia, kad verslo subjektui tenka nepasisekimo ar nuostolių našta.³⁶ Be to, banko civilinė atsakomybė kliento atžvilgiu gali kilti ne tik dėl to, jog bankas atliko kokius nors

---

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2000 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vileka“ v. AB bankas „Snoras“, bylos Nr. 3k-3-1345/2000, kategorija 43

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2001 birželio 13d. nutartis civilinėje byloje A.Tokchadze v. AB bankas „Snoras“, bylos Nr. 3K-3-645/2001, kategorija 58; 94.2; 103;

neteisėtus veiksmus kliento atžvilgiu, bet ir dėl to, jog pažeidė bendrąją banko pareigą užtikrinti pakankamą savo vykdomos veiklos patikimumą, efektyvumą ir saugumą tam, kad žala arba nuostoliai klientui neatsirastų.

Kliento sąskaitą tvarkantis, jo nurodymus dėl sąskaitoje esančių lėšų vykdamasis bankas sužino itin išsamią informaciją apie kliento asmenį ir veiklą. Civilinis kodeksas įpareigoja banką saugoti duomenis apie klientą, jo sąskaitą, indėlį, atliekamas operacijas, netgi patį sąskaitos buvimo faktą. Ši informacija yra banko paslaptis ir tretiesiems asmenims yra teikiama tik įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka. Netgi banko sąskaitos sutarties nutraukimas nėra banko paslapties pasibaigimo pagrindas.

2.2 Skolinimas (kreditavimas) – tai ta veikla, kuriai yra panaudojama didžiausia dalis iš indėlininkų surinktų lėšų. Kreditavimas yra viena iš skolinimo rūšių, kurioje veikia specifiniai subjektai ir tai lemia tam tikrus jo skirtumus nuo paskolos sutarties. Kreditavimo sutartimi bankas arba kita kredito įstaiga įsipareigoja kredito gavėjui suteikti sutartyje nustatyto dydžio ir sutartyje nustatytais sąlygomis pinigines lėšas (kreditą), o kredito gavėjas įsipareigoja gautą sumą grąžinti kreditoriui ir mokėti nustatyto dydžio palūkanas.³⁷ Kreditoriais pagal kreditavimo sutartį gali būti bankai ir kitos kredito įstaigos (išimtis yra tik komercinis kreditavimas), turinčios Lietuvos banko išduotą licenciją, kurioje numatytas kredito operacijų vykdymas. Kreditavimo sutarties dalykas yra tik pinigai (absoliuti dauguma kreditų yra suteikiami negrynaisiais pinigais), ir ji yra specifiška tuo, jog įsipareigojimas vykdyti sutartį kyla jau susitarus dėl visų kreditavimo sutarties sąlygų, t.y., dar prieš pinigų perdavimą kredito gavėjui. Kitaip tariant, *pažadėjimas* suteikti kreditą įpareigoja kredito davėją jį suteikti, ir jo gavėjas yra užtikrintas, jog reikiamu momentu nebus atsisakyta išmokėti žadėto dydžio kreditą. Taip jis gali planuoti savo lėšų srautus, finansines operacijas ir atsiskaitymus, valdyti savo investicijas, kadangi komercinėje veikloje būtinybė laikinai pasiskolinti lėšų gali būti labai svarbi ir gavėjas yra suinteresuotas tokių paskolos santykių stabilumu.

Kreditavimas yra atskira paskolos rūšis, tačiau kreditavimo sutartys taip pat būna įvairios. Skiriamas *komercinis kreditavimas*, kuris yra kitoks ir savo subjektine sudėtimi (čia kreditą suteikia ne kredito įstaiga, o bet koks ūkinės veiklos dalyvis), ir savo pagrindu – kredituojama ne pagal specialią kredito sutartį, o vykdamasis prekių realizavimo, darbų atlikimo ar

---

³⁷ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 6.881 str. 1 d.;

paslaugų suteikimo įsipareigojimus, numatytus kitoje sutartyje (šiuo santykiu kredito įstaiga nedalyvauja, todėl jis nėra reikšmingas šio darbo prasme) taip pat išskiriamas *tiesioginis banko kreditas, overdraftas* (kai piniginis kreditas pasireiškia kaip trumpalaikis klientų kreditavimas savo sąskaita, leidžiant jiems viršyti savo sąskaitose turimą kredito likutį), *kreditinė linija* (patikimiems klientams suteikiama galimybė operatyviai gauti daugkartinius kreditus iki tam tikros sumos pinigų srautams išlyginti), *kreditinių kortelių išdavimas, faktoringas* (kreditavimas perkant kliento turimą reikalavimo teisę) ir *forfeithingas*.

Kredito būtinumą lemia tai, jog ne visada sutampa prekių, paslaugų teikimo ir atsiskaitymų už jas stadijos. Būtinumas finansuoti savo investicijas, užsitikrinti pakankamas apyvartines lėšas yra labai reikšmingas komercinėje veikloje, be to, ekonomine prasme kredito svarba pasireiškia tuo, jog per kredito įstaigas laikinai laisvi finansiniai ištekliai yra perduodami iš vieno ūkio veiklos sričių į kitas, taip suaktyvinant rinką ir pagreitinant ekonominių santykių mechanizmą. Taigi, kredito įstaigos sprendimas teikti ar neteikti kreditus lemia ne tik kredito gavėjo veiklos sėkmingą tęstinumą, bet ir makroekonominius procesus.

Dar viena kredito sutarčių rūšis – *vartojimo kreditas*. Civilinio kodekso 6.886 straipsnio 1 dalis numato, jog vartojimo kredito sutartimi kredito davėjas įsipareigoja suteikti kredito gavėjui fiziniam asmeniui (vartotojui) kreditą atidėto apmokėjimo, mokėjimo išdėstymo dalimis būdu, einamosios sąskaitos kreditą, vienkartinės sumos kreditą arba kreditą daiktui ar paslaugai pirkti. Kadangi šiuo atveju paslaugos gavėjas yra neprofesionalus rinkos dalyvis (silpnosios sutarties šalis), numatytos papildomos vartotojo apsaugos priemonės,³⁸ be to, ši savybė yra viena iš priežasčių, kodėl kredito įstaigoms yra keliami aukštesni sąžiningumo, rūpestingumo, kvalifikacijos reikalavimai.

Ekonomine prasme kreditavimo esmę atitinka ir **finansinių laidavimų, garantijų** ir kitų laidavimo įsipareigojimų išdavimas. Tai yra finansinės priemonės, atliekančios kredito rizikos mažinimo funkciją. Galimybė asmeniui gauti finansavimą suteikiama kredito įstaigoms prisiimant tam tikrus įsipareigojimus už klientą.

---

³⁸ Pvz., pasiūlyme vartotojui sudaryti kredito sutartį (įskaitant ir reklamą) privaloma nurodyti metinę kredito grąžinimo normą, sudarant sutartį papildomai raštu informuoti apie suteikiamo kredito apribojimus, metinę palūkanų normą ir mokesčius, taikomus nuo sutarties sudarymo, sąlygas, kurioms esant sutartis gali būti keičiama bei sutarties keitimo procedūrą. Kredito gavėjas fizinis asmuo turi teisę grąžinti kreditą nesibaigus jo grąžinimo laikui be papildomų mokesčių, išskyrus palūkanas, o kredito davėjo teisė vienašališkai daryti sutarties pakeitimus ribojama, kaip teisė nutraukti vartojimo kredito sutartį prieš terminą.

Viena iš specifinių skolinimo (kreditavimo) rūšių yra **faktoringas**. (angl. *factor* – agentas, tarpininkas, makleris.) Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 6.903 straipsnis įtvirtina faktoringo sąvoką, pagal kurią šis suprantamas kaip kliento finansavimas mainais už jo piniginių reikalavimų, susijusių su prekių pardavimu, darbų atlikimu ar paslaugų teikimu, trečiajam asmeniui (skolininkui), kai klientas perleidžia arba išsipareigoja perleisti šį piniginių reikalavimą finansuotojui ir mokėti sutartyje nustatytą atlyginimą. Kitaip tariant, tai yra kliento refinansavimas, finansuojant pirkėjui jo suteiktą kreditą. Faktoringo metu „superkami“ piniginiai išsipareigojimai, kurie vėliau išieškomi iš pirkėjų. Faktorius (reikalavimą perkantis asmuo) įvertina skolininko likvidumą, prisiima išsipareigojimų nevykdymo riziką, ir išmoka reikalavimo pardavėjui pinigus iš karto, o skolininkai ateityje savo išsipareigojimą vykdo tiesiai faktoriui.

Faktoringas veikia tokiu principu:

- klientas, pardavęs skolinį reikalavimą faktoringo kompanijai, gauna pinigus suėjus apmokėjimo terminui, taip eliminuojama skolininkų nemokumo rizika ir užtikrinamas atsiskaitymų už prievolės savalaikiškumas;

- klientas gali reikalauti nedelsiant apmokėti už nupirktą skolinį reikalavimą, net ir tuo atveju, kai reikalavimo apmokėjimo terminas dar nėra pasibaigęs. Šiuo atveju faktoringo paslaugos teikėjas tiesiogiai finansuoja klientą;

Faktoringas gali būti teikiamas ir su regreso teise. Faktoringo be regreso atveju visa galimų nuostolių rizika tenka faktoriui, o kitu atveju, klientas, pardavęs reikalavimą, atsakys už savo skolininko neapmokėtus išsipareigojimus. Tokiu atveju yra mokamas mažesnis mokestis už paslaugą, tačiau faktoriaus klientui lieka finansinė jo skolininkų nemokumo rizika. Faktoringas gali būti vykdomas tiek informuojant skolininkus apie sudarytą faktoringo sutartį (atvirasis faktoringas), tiek ir neinformuojant jų (uždarasis faktoringas). Uždarojo faktoringo atveju faktorius perveda klientui avansinę išmoką, o klientas atsiskaito su faktorium tada, kai jo skolininkas jam įvykdo savo prievolę (įskaitant mokestį už paslaugą).

Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 6.904 straipsnis numato, jog finansuotoju pagal faktoringo sutartį gali būti tik bankas arba kitas pelno siekiantis juridinis asmuo, įstatymų nustatyta tvarka turintis teisę vykdyti faktoringo veiklą. Taigi, įstatymų leidėjas įtvirtino galimybę faktoringo veiklą verstis platesniam asmenų ratui, tačiau šiuo metu nėra nė vieno galiojančio teisės akto, kuris nustatytų reikalavimus faktoringo veiklą užsiimantiems juridiniams

asmenims, jeigu jie nėra komerciniai bankai. Darytina išvada, jog faktoringo veikla nėra licencijuojama.

Faktoringo paslaugai taikomą nelicencijuojamos finansinės paslaugos teisinį režimą nulemia keletas aspektų:

- Faktoringo sutartis pagal Lietuvos Respublikos Civilinį kodeksą visada yra *komercinė* sutartis, o tai reiškia, jog tiek finansuotojas, tiek ir perleidžiamo reikalavimo į trečiuosius asmenis savininkas yra verslo subjektai. Laikoma, jog komerciniuose santykiuose tokie asmenys turi pakankamai specialių žinių ir įgūdžių, todėl gali patys tinkamai įvertinti jiems tenkančią verslo riziką ir asmenų, su kuriais sudaromi komerciniai sandoriai patikimumą, profesionalumą ir teikiamų paslaugų kokybę, ir papildoma priežiūros institucijos kontrolė nėra reikalinga.

- Teisiniai santykiai, susiklostantys tarp finansuotojo ir skolinį reikalavimą perleidžiančio kliento yra privatinio pobūdžio, viešasis interesas šiuose teisiniuose santykiuose apsiriboja geros ir sąžiningos verslo praktikos palaikymo interesu. Be to, pats faktoringo sutarties tikslas - kliento finansavimas mainais už jo turimą skolinį reikalavimą lemia tai, jog klientas yra finansuojamas prieš perleidžiant teisę į skolinį reikalavimą, arba reikalavimo perėjimo metu, t.y., suteikiant jam avansinę išmoką, o tai reiškia, jog faktoringo paslaugą teikiančio subjekto galimas žlugimas lemtų finansinį nuostolį (neatgautas lėšas iš skolininkų) tik faktoringo kompanijai, o ne kitiems šio teisinio santykio dalyviams. Taigi, skirtingai nuo pasekmių, kurias gali sukelti kitų finansinių paslaugų teikėjų (pvz., bankų) galimas nemokumas, šiuo atveju nėra jokio žymesnio rezonansinio poveikio finansų sistemos dalyviams ar finansų sistemos stabilumui.

Lietuvoje faktoringo paslaugas teikia tos pačios bankų kontroliuojamos bendrovės kurios teikia ir lizingo paslaugas.

2.3 Pinigų (lėšų) pervedimas. Licencijavimo režimas šiai paslaugai nurodytas Bankų įstatyme.³⁹ Lėšų pervedimas yra svarbiausia prielaida, užtikrinant mokėjimų ir atsiskaitymų sistemos funkcionavimą. Lėšų pervedimas gali būti atliekamas tiek grynaisiais, tiek ir negrynaisiais pinigais. Ūkio subjektai dažniausiai atsiskaito negrynaisiais pinigais, o komerciniai bankai atlieka atsiskaitymų tarpininko vaidmenį. Lėšų pervedimas – tipiška banko teikiama finansinė paslauga, atsiskaitymų negrynaisiais pinigais instrumentas. Jo esmė tokia: lėšų turėtojas perduoda grynuosius pinigus bankui kartu su nurodymu, kam juos pervesti, arba duoda

---

³⁹ Lietuvos Respublikos Bankų įstatymas 2 str. 6 dalies 2 punktas;

nurodymą nurašyti iš sąskaitos į kitą sąskaitą neįnešdamas grynųjų pinigų, o bankas šį nurodymą įvykdo. Nurodymas bankui pervesti pinigus yra *mokėjimo pavedimas*, ir jis atlieka keletą funkcijų:

- užtikrina pinigų apyvartos nepertraukiamumą ir tai, jog mokėjimai pagal sutartinių santykių dalyvių prievoles į atitinkamas sąskaitas įplauktų laiku;

- lėšų pervedimas į sąskaitą paprastai reiškia skolininko piniginės prievolės įvykdymą, su sąlyga, jog su tokiu mokėjimo būdu sutiko kreditorius. JAV ir Vokietijos teisėje ši funkcija dar reikšmingesnė, nes skola laikoma padengta ir tada, kai bankas įskaito pinigus į kreditoriaus sąskaitą netgi jam to nežinant.⁴⁰ Lietuvoje mokėjimo pavedimas pagal Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymą tokios privalomos savaiminės mokėjimo galios neturi.

Lėšų pervedimas yra dvišalis sandoris tarp mokėtojo ir banko, kai kredito įstaiga įsipareigoja savo kontrahento sąskaita sumokėti nustatytą pinigų sumą per savo filialą arba per savo korespondentą (Lietuvos Banką) ne savo buvimo vietoje. Šio dvišalio santykio pagrindas – banko sąskaitos sutartis, pagal kurią bankas įsipareigoja apmokėti mokėjimo pavedimus, kuriuos jam išduoda mokėtojas. Lėšų pervedimas susideda iš dviejų etapų – informacijos perdavimo ir atsiskaitymo. Lėšų pervedimo operacija laikoma baigta, kai lėšos įskaitomos į gavėjo sąskaitą, arba į gavėjo banko korespondentinę sąskaitą Lietuvos banke. Kai kurių valstybių teisės doktrinoje (pvz., Rusijos) lėšų pervedimu laikomas ne tik lėšų nurašymas iš vienos sąskaitos į kitą, bet ir jų perdavimas pavedime nurodytam asmeniui.

Pinigai, kuriuos klientas perveda į sąskaitą banke, arba kuriuos perveda tretieji asmenys, tiesiogiai nepatenka į banko kliento sąskaitą. Konkreti pinigų suma papildo klientą aptarnaujančio banko korespondentinę sąskaitą centriniame banke, dėl šios priežasties padidėja bendras banko turtas, tačiau kartu padidėja ir banko įsipareigojimas klientui. Bankas privalo užtikrinti, jog jo turimų lėšų užteks lėšų tam, jog įsipareigojimams klientui būtų įvykdyti.

Lėšų pervedimas tarp skirtingų bankų (kadangi pinigų gavėjas gali būti kito banko klientas) yra susijęs su tarpbankine atsiskaitymų sistema. Lietuvos Bankas teikia **kliringo paslaugą**, t.y., daugiašalį tarpusavio lėšų įskaitymą. Įskaitomi priešingi reikalavimai ir į sąskaitą pervedamas likutis, nes kiekvienas bankas turi korespondentinę sąskaitą Lietuvos banke.

---

⁴⁰ JAV VKK 4A skirsnis 4A – 406 (b) straipsnis: „jeigu mokėjimas prievolei įvykdyti atliekamas pagal šio skyriaus paragrafą (a), prievolė laikoma įvykdyta tokiu laipsniu, koku būtų įvykdyta, jeigu gavėjui būtų išduota tokia pat suma grynaisiais pinigais“

Lėšų pervedimo paslaugos reikšmingumas pasireiškia ją įvertinus platesniame kontekste, ne tik kaip būdą įvykdyti prievoles, bet ir visos mokėjimų ir atsiskaitymų sistemos funkcionavimo prielaidą. Kadangi atsiskaitymų sistemos tarpininkai (bankai) yra glaudžiai susiję tarpbankinėje sistemoje, kyla nemažas potencialios sisteminės rizikos pavojus, kuris pasireiškia tuo, jog vieno mokėjimų sistemoje dalyvaujančio subjekto nemokumas, nenorėjimas arba negalėjimas vykdyti savo įsipareigojimų lemia tai, jog kiti sistemos dalyviai gali nepajėgti vykdyti prisiimtų įsipareigojimų. Taigi, galimas finansinis sukrėtimas lemtų nemažą nukentėjusių subjektų ratą (įskaitant ir bankų klientus, kurie negalėtų normaliai vykdyti įsipareigojimų savo kreditoriams, gauti savo prievolių įvykdymą), nebūtų greitai ir veiksmingai atliekamos atsiskaitymų ir mokėjimų sistemos operacijos, būtų paralyžiuota sklandi finansų sistemos veikla. Lietuvos bankas savo pranešimuose sisteminę riziką taip pat nurodo kaip vieną svarbiausių rizikų, su kuria potencialiai gali susidurti mokėjimų ir atsiskaitymų sistemos dalyviai, nurodydamas, jog mokėjimų ir atsiskaitymų sistema pirmiausia turi būti patvari, t.y., turi būti išlaikomas nuolatinis sistemos funkcionavimas ir taikomos rizikos valdymo priemonės.

2.4 Mokėjimo kortelių išleidimas ir operacijų su jomis atlikimas. Viena iš komercinių bankų funkcijų – mokėjimo kortelių, kaip elektroninio mokėjimo negrynaisiais pinigais priemonių, platinimas. Mokėjimo kortelės – tai elektroninės *nuotolinės prieigos* mokėjimo priemonės, leidžiančios naudotojui elektroniniu būdu duoti nurodymus kredito įstaigai dėl disponavimo toje kredito įstaigoje jo sąskaitoje turimomis lėšomis.⁴¹

Atsiskaitymo mokėjimo kortele esmė yra tokia: mokėjimą atlieka bankas, pateikus jo išduotą mokėjimo kortelę, kaip elektroninio atsiskaitymo priemonę ir suformulavus konkretų mokėjimo nurodymą – išmokėti gavėjui tam tikrą pinigų sumą. Mokėjimo nurodymui gali būti numatytos atsiskaitymo patikimumo ir apsaugos priemonės, pvz., reikalavimas pateikti tapatybės dokumentą, mokėjimo nurodymą patvirtinti parašu, į atsiskaitymo kortelėmis terminalą įvesti tam tikrus duomenis ir panašiai.

Nuo elektroninių pinigų mokėjimo kortelės skiriasi tuo, jog yra pagrįstos atitinkama kortelės turėtojo sąskaita (*account based*), todėl vertės išsaugojimas pačioje priemonėje (kortelėje) nėra būtinas. Debetinė kortelė – ja mokama neviršijant mokėtojo sąskaitos likučio, o kreditinė kortelė suteikia teisę naudotis banko paskola ją įsigijusiam asmeniui prekėms ir

---

⁴¹ Lietuvos Respublikos Mokėjimų įstatymas; // Žin., 1999, Nr. 97-2775;

paslaugoms apmokėti, taigi, realiai išduodamas kreditinę kortelę bankas teikia suderintas kreditavimo ir mokėjimo priemonės išdavimo paslaugas. Kreditas, gaunamas naudojantis kreditine kortele, yra artimas overdraftui, bet turi ypatumų – klientas gali juo naudotis visame pasaulyje bet kuriuo paros metu.

Pagal Bankų įstatymą mokėjimo kortelių išleidimo ir operacijų su jomis atlikimo paslaugą gali teikti tik licenciją gavę komerciniai bankai, o specializuoti bankai, kurių pagrindinė funkcija yra elektroninių pinigų išleidimas, gali teikti mokėjimo kortelių išleidimo ir operacijų su jomis atlikimo paslaugą su sąlyga, jog teikdamas ją jis neturės teisės skolinti (teikti kreditą). Bankas privalo užtikrinti, jog mokėjimo kortelės būtų saugios, patikimai apsaugotos nuo klastojimo, kadangi tai tiesiogiai gali veikti kliento lėšų, saugomų sąskaitose, saugumą. Mokėjimo kortelių išleidimas yra banko profesinės veiklos rūšis, kaip ir indėlių ir kitų gražintinų lėšų priėmimas į klientams atidarytas sąskaitas, šių sąskaitų tvarkymas, skolinimas (kreditavimas), lėšų pervedimo operacijos ir kt. Kaip jau buvo minėta, Lietuvos teismų praktika yra suformulavusi banko, kaip specifinės finansinės institucijos, kuriai keliami padidinti profesinės veiklos apdairumo, rūpestingumo standartai, koncepciją. Banko pareiga profesinėje veikloje elgtis apdairiai ir rūpestingai apima ne tik sąžiningą teisės aktų reikalavimų laikymąsi bei sutarčių su klientais vykdymą, bet ir bendrąją banko pareigą garantuoti savo veiklos patikimumą, efektyvumą ir saugumą.

Bankui, išleidusiam mokėjimo kortelės ir atliekančiam operacijas su jomis, tenka pareiga pasirūpinti patikimu ir saugiu atsiskaitymo mokėjimo kortelėmis sistemos funkcionavimu. Įdiegdamas kortelėje nepakankamai saugias sistemas, neužtikrinančias mokėjimo kortelių apsaugos nuo padirbinėjimo, neužtikrinamas mokėjimų nurodymams suformuluoti būtinų duomenų apsaugos, asmenų, atliekančių mokėjimus, tapatybės nustatymo ir panašiai, bankas prisiima visą su tuo susijusią riziką.⁴² Tai reiškia, kad rizika, jog mokėjimas bus atliktas suklastota mokėjimo kortele ar jos pakaitalu, tenka ne kortelės turėtojui, o bankui. Bankas taipogi turi užtikrinti, jog išleidus mokėjimo kortelės į apyvartą, nekils nuostolių, susijusių su nepakankama kortelių apsauga, atsiskaitymo sistemos efektyvumu (įskaitant ir technologinę pusę), duomenų, susijusių su kortelės turėtojo identifikavimu, apsauga ir kt.

---

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2002 m. Vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Ž. Šapalas v. AB „Lietuvos taupomasis bankas“ bylos Nr. 3K-3-390/2002, kategorija 39.2.1; 39.2.3; 39.3; 60; 94.2;

Mokėjimų pasinaudojant banko išleistomis nuotolinės prieigos priemonėmis apimtis yra didelė: mokėjimų banko (debeto ir kredito) kortelėmis skaičiaus dalis 2005 m. Lietuvos viduje sudarė 47,6 procento (2004 m. – 42,2 proc.) iš visų mokėjimų negrynaisiais pinigais.⁴³

2.5 Investicinės paslaugos. Licencijuojamų paslaugų režimą investicinėms paslaugoms numato Finansinių priemonių rinkos įstatymas, nurodydamas, jog nuolat ir profesionaliai teikti investicines paslaugas Lietuvos Respublikoje gali tik finansų maklerio įmonės, turinčios Vertybinių popierių komisijos ar kitos valstybės narės priežiūros institucijos išduotą finansų maklerio įmonės licenciją, taip pat Lietuvos Respublikoje ar kitoje valstybėje narėje licencijuotos kredito įstaigos, jei kredito įstaigos licencija suteikia teisę teikti investicines paslaugas, ir finansų patarėjo įmonės, turinčios Vertybinių popierių komisijos išduotą finansų patarėjo įmonės licenciją.⁴⁴ Finansų patarėjai yra nauja, iki šiol neegzistavusi rinkos dalyvių rūšis, kuri turi teisę teikti tik pavedimų priėmimo ir perdavimo paslaugas, bei teikti investavimo rekomendacijas dėl perleidžiamųjų vertybinių popierių ir kolektyvinio investavimo subjektų vertybinių popierių, su sąlyga, kad įmonė nesaugos klientų lėšų ir finansinių priemonių ir dėl to negalės tapti klientų skolininke, o klientų pavedimus galės perduoti tik valstybėje narėje licencijuotoms finansų maklerio įmonėms ir kredito įstaigoms bei kitiems minėtame įstatyme išvardintiems subjektams.

Investavimas - tai įvairių finansų tarpininkų veikla, apimanti operacijas su vertybiniais popieriais, jų įsigijimą, pardavimą, apyvartos tvarkymą, apskaitą, klientų nurodymų pirkimo ir pardavimo klausimais vykdymą, o taip pat ir konsultacijas investicijų, vertybinių popierių ir kitų finansinių priemonių tvarkymo klausimais.

Finansinių priemonių rinkų įstatymas apibrėžia tokį investicinių paslaugų ratą:

1. pavedimų priėmimas ir perdavimas;
2. pavedimų vykdymas klientų sąskaita bei sandorių sudarymas savo sąskaita;
3. finansinių priemonių portfelių valdymas;
4. investavimo rekomendacijų teikimas;
5. finansinių priemonių pasirašymas ir platinimas arba įsipareigojimas jas išplatinti;
6. finansinių priemonių platinimas be įsipareigojimo jas išplatinti;

---

⁴³ <http://www.lb.lt/mokejimai/mokejimai.htm> [2007 03 18];

⁴⁴ Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas, 4 str.;

7. daugiašalės prekybos sistemos administravimas;

Kaip jau buvo minėta, Finansinių priemonių rinkų įstatymas atskiria ir tam tikrą *papildomų* paslaugų grupę, kurios ankstesniu reguliavimu nebuvo atskirtos ir kai kurios jų tiek Finansų įstaigų įstatyme, tiek ir anksčiau galiojusiame Vertybinių popierių rinkos įstatyme buvo priskiriamos investicinių paslaugų grupei.

Licencijuojant finansų tarpininkus pagal Finansinių priemonių rinkų įstatymą (pvz., finansų maklerio įmones) licencijoje turi būti nurodomos investicinės paslaugos, kurias jie turės teisę teikti. Licencijoje taip pat gali būti nurodytos viena ar kelios teikiamos papildomos paslaugos, tačiau licencija nėra išduodama vien tik papildomoms paslaugoms teikti.

Investicijos į vertybinius popierius ir kitas finansines priemones yra rizikinga veikla. Rizika – tai tokia sprendimų situacija, kai egzistuoja investicijų faktinių rezultatų nukrypimo nuo planuojamų galimybė. Investuotojai susiduria su keletu rizikos rūšių⁴⁵:

- Pirmiausia tai rizika, susijusi su pačia investicija arba investavimo aplinka, tokia kaip neaiškus investicijos pelningumas, galimybė, jog investicija bus nuostolinga, palūkanų normos svyravimai, infliacijos pavojus. Šios rizikos visada egzistuoja, ir jas sukontroliuoti padeda įvairūs investavimo mechanizmai, pvz., investicijų portfelio diversifikavimas.⁴⁶ Tarp šios rūšies rizikos ir pelningumo egzistuoja tiesioginis ryšys, investuotojas gali rinktis jam priimtina potencialios rizikos apimtį, taip nusprenddamas, pelningesnę (rizikingesnę) ar mažiau pelningą, bet saugesnę investavimo strategiją jam pasirinkti.

- Tačiau yra ir kita rizikų grupė, kuri siejama su tuo, kaip finansų institucijos, investuojančios klientų lėšas, atlieka viešosios vertybinių popierių apyvartos tarpininkavimo funkciją. Investavimo veikla gali užsiimti įvairūs finansų tarpininkai: bankai, finansų maklerių įmonės, draudimo bendrovės, pensijų fondai, kolektyvinio investavimo subjektai, tačiau visi jie veikia investuodami klientų vienokia ar kitokia forma jiems patikėtas lėšas. Būtent šią riziką sukontroliuoti turi investicines paslaugas teikiančių subjektų priežiūrą atliekančios institucijos.

Kadangi profesionalių investuotojų klientas dažnai yra neprofesionalus, reikiamos informacijos ir investavimo patirties neturintis asmuo, kuris gali neturėti pakankamai žinių ir įgūdžių bei patirties pagrįstiems investiciniams sprendimams savarankiškai priimti, investuotojas

⁴⁵ Iain MacNeil "An introduction to the law on financial investment" Oxford: Hart publishing;

⁴⁶ Diversifikavimas - investicijų rizikos mažinimas, kai vienu metu investuojama į skirtingą turtą - akcijas, obligacijas ir nekilnojamąjį turtą, kurių vertės kritimas ar kilimas vienu metu yra mažai tikėtinas.

turi užtikrinti jo interesų apsaugą ir prioritetą. Jis turi fiduciarines (pasitikėjimo) pareigas klientui, o tai reiškia, jog investuotojas turi veikti geriausiomis klientui sąlygomis, kliento interesais, stengtis rasti geriausią investicinį sprendimą ir kuo geriau vykdyti kliento pavedimus. Finansų maklerio įmonė, prieš teikdama klientui investicines paslaugas privalo surinkti informaciją apie kliento žinias ir patirtį investavimo srityje, jo finansinę padėtį ir tikslus, kurių jis siekia naudodamasis investicinėmis paslaugomis ir pagal tai parinkti optimalias investavimo priemones konkrečiam asmeniui (t.y., formalizuoti ir ikisutartiniai santykiai su klientu). Tai vadinama principu „pažink savo klientą“, ir reikalavimas laikytis šio principo yra įtvirtintas Finansinių priemonių rinkų įstatyme.⁴⁷ Be to, diferencijuojama klientų apsauga ne tik priklausomai nuo jo statuso (profesionalūs ar ne), bet ir pagal tai, kokios investicinės paslaugos jiems yra teikiamos. Didžiausia apsauga – teikiant klientui finansinių priemonių portfelio valdymo paslaugas ir teikiant investavimo rekomendacijas, mažiausia – kai tik priimami ir perduodami vykdyti kliento pavedimai.

Įdomu tai, jog naujajame Finansinių priemonių rinkų įstatyme neprofesionalaus kliento sąvoka yra apibrėžiama siejant ją su netinkamos sandorio šalies sąvoka: „neprofesionalusis klientas – klientas, kuris nepriskiriamas nei prie profesionaliųjų klientų, nei prie tinkamų sandorio šalių“.⁴⁸ Toks apibrėžimas prievolių teisės prasme iš esmės prasilenkia su teisine logika, todėl kad netinkama sandorio šalis lyg ir reikštų, jog su tokia šalimi sandoris apskritai negalėtų būti sudaromas arba jau sudarytas neturėtų būti vykdomas, kadangi sandoriu nustatytos prievolės vykdymas netinkamai šaliai nebus laikomas tinkamu prievolės vykdymu. Minėtas įstatymas išvardija nemažai profesionalaus kliento statuso nustatymo kriterijų, todėl neprofesionalaus kliento sąvoką pakaktų susieti su šitų kriterijų nebuvimu ir vengti tokio neaiškaus sureglamentavimo.

Susidūrus finansų tarpininko ir kliento interesams, tarpininkas yra įpareigotas pirmenybę teikti kliento interesams, jis neturi teisės sudaryti sandorio savo sąskaita, jei dėl to paties sandorio yra gautas kliento pavedimas. Investuotojas turi vengti ne tik tokių interesų konfliktų, kurie susiję su klientu, tačiau taip pat užsiimti kita veikla, jei dėl to galėtų kilti interesų

---

⁴⁷ Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas, 22 str.;

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Finansinių priemonių rinkų įstatymo 3 straipsnio 20 dalis;

konfliktas, pvz., finansų maklerių įmonių darbuotojams draudžiama gauti atlyginimą už kito asmens už veiklą, nenumatytą jo darbo sutartyje su įmone, kurioje jis dirba.⁴⁹

Kliento ir investuotojo lėšos ir vertybiniai popieriai yra apskaitomi atskirose sąskaitose, tarpininkas negali be kliento sutikimo raštu atlikti jokių veiksmų su jo vertybiniais popieriais ar pinigais, negali be leidimo pasiskolinti ar paskolinti kliento vardu apskaitomų lėšų.

Teikiant investavimo paslaugas veikia ir viešasis interesas užtikrinti finansinių priemonių rinkos stabilumą ir efektyvumą. Stabilumas yra užtikrinamas palaikant aukštą rinkos likvidumą ir klientų pasitikėjimą finansų tarpininkais, o efektyvumas iš esmės yra tokios finansinių instrumentų kainos rinkoje užtikrinimas, kuri būtų artima šių instrumentų tikrajai vertei. Neteisingas rinkos objekto vertinimas gali atsirasti, kai apie jį žinoma ne visa arba ne visai teisinga informacija. Pagal rinkos efektyvumo teoriją,⁵⁰ visa svarbiausia informacija apie vertybinius popierius yra sukoncentruota jų kainoje, ir jeigu rinka yra efektyvi, finansinių instrumentų kaina greitai reaguoja ir kinta pagal naujai gaunamą informaciją. 2005 m. pabaigoje Lietuvos vertybinių popierių rinkoje taip pat įvyko ryški vertybinių popierių kainų korekcija, kadangi buvo pastebėtas vertybinių popierių rinkos neefektyvumas. Iki tol keletą metų vertybinių popierių kainos sparčiai kilo: nuo 2000 metų bendras akcijų kainų lygis (išreiškiamas OMXV indeksu) išaugo 349 procentais, o vien nuo 2005 metų, lyginant su 2004 metais kainų lygis šoktelėjo 53 procentais, ir buvo pastebėta, jog vertybinių popierių kainos nebėra pagrindžiamos emitentų veiklos perspektyvomis. Investuotojai ėmė pardavinėti savo vertybinius popierius, o kritusi akcijų paklausa rinkoje paskatino smulkiuosius investuotojus parduoti savo turimas akcijas. 2006 metų pradžioje bendras akcijų kainų lygis dėl rinkos neefektyvumo procesų buvo kritęs 20 procentų.⁵¹

Investuotojui yra labai svarbu suvokti rinkos situaciją ir gauti teisingą informaciją. Yra keletas efektyvumo teorijos variacijų, pagal tai kokį kiekį informacijos atspindi rinkos kaina, ar nevieša informacija apie emitentą arba tik rinkos profesionalams žinoma informacija daro įtaką kainai, tačiau akivaizdu tai, jog efektyvioje rinkoje investuotojų sugebėjimas pasinaudoti kainai įtakos darančia informacija siekiant pelno, yra pranašumas. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas draudžia naudotis viešai neatskleista informacija prekiaujant

---

⁴⁹ Finansų maklerių etikos kodeksas:

<<http://www.lfma.lt/Pub/EthicalCode.aspx?L=EtikosKodeksas&M=EtikosKodeksas&SM=1>>[2007 03 18];

⁵⁰ V. Aleknevičienė. Finansai ir kreditas. Vilnius, Enciklopedija, 2005m.;

⁵¹ http://www.lb.lt/leidiniai/fin_stabilumas/fsa_2005.pdf [2007 02 18];

finansinėmis priemonėmis, draudžiama netgi atskleisti žinomą esminę tačiau neviešą informaciją bet kokiems asmenims, įskaitant ir savo šeimos narius.⁵²

Finansų tarpininkams yra draudžiama sudaryti sandorius ar skatinti kokio nors investicinio instrumento pirkimą ar pardavimą naudojantis manipuliacinėmis, apgaulingomis ar nesąžiningomis priemonėmis. Draudžiama sukelti klaidinančią įspūdį asmenims dėl vertybinio popieriaus paklausos, kainos, kitų jo ypatybių, jei tai paveiktų klientus pirkti, parduoti šį popierių ar susilaikyti nuo jo pirkimo ar pardavimo. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisija yra priėmusi nutarimą, kuriame išvardijami, kokie tarpininkų veiksmai yra draudžiami ir pateikiamas manipuliavimo rinka požymių sąrašas,⁵³ pvz.:

1. Pateikti pavedimai prekiauti reguliuojamoje rinkoje ar joje sudaryti sandoriai sudaro reikšmingą tos dienos sandorių dėl atitinkamo vertybinio popieriaus kiekio dalį, ypač tuo atveju, kai šie veiksmai sąlygoja reikšmingą to vertybinio popieriaus kainos pokytį; [...]

3. Sudaryti sandoriai nesąlygoja galutinio vertybinio popieriaus, kuriuo prekiaujama reguliuojamoje rinkoje, savininko nuosavybės teisių pasikeitimo; [...]

6. Pateikti pavedimai prekiauti pakeičia geriausio pasiūlymo dėl vertybinio popieriaus, kuriuo prekiaujama reguliuojamoje rinkoje, išraišką ar siūlymo kainas, arba, dar bendriau, pavedimų knygos, kuria gali pasinaudoti rinkos dalyviai, išraišką ir yra pašalinami dar nespėjus jų įvykdyti; [...]

8. Asmenys pateikia pavedimus prekiauti ar sudaro sandorius prieš tai ar po to, kai jie patys ar su jais susiję asmenys išplatina neteisingą ar klaidinančią informaciją;

9. Kiti požymiai.

Vertybinių popierių rinka yra labai jautri manipuliavimui informacija, todėl turėtų būti sudaromos kliūtys į rinką patekti tokiems asmenims, kurie nėra pasirengę užtikrinti pakankamo sąžiningumo ir rūpestingumo laipsnio. Be to, Lietuvos finansinių priemonių rinkos ypatumas yra tai, jog ši rinka yra sąlyginai nedidelė: skolos vertybinių popierių rinka Lietuvoje sudaro apie 6 procentus BVP (4,3 mlrd.lt).⁵⁴ Finansinio stabilumo požiūriu, lyginant su pasaulio rinkomis,

---

⁵² Finansų maklerių etikos kodeksas;

⁵³ Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos nutarimas „dėl manipuliavimo rinka požymių sąrašo ir pranešimų apie galimą pasinaudojimą viešai neatskleista informacija ar manipuliavimą rinka pateikimo vertybinių popierių komisijai tvarkos“ Valstybės žinios, 2004 11 13, Nr. 165-6058;

⁵⁴ http://www.lb.lt/lt/leidiniai/fin_stabilumas/fsa_2005.pdf [2007 02 18];

kainų svyravimus lemia mažas rinkos dalyvių ir laisvų vertybinių popierių skaičius, todėl vertybinių popierių kaina labai žymiai kinta priklausomai nuo pasiūlos ir paklausos santykio (prekybos apimties). Atitinkama paskleista informacija gali lemti paklausos ir pasiūlos pasikeitimą, taigi ir vertybinių popierių ir kitų finansinių priemonių kainą rinkoje.

Finansų tarpininkui taip pat numatytas draudimas atskleisti jam žinomą informaciją apie klientą, jo turimas lėšas ir sudarytus sandorius, prieš tai negavus kliento sutikimo.

Su investicinių paslaugų teikimu kartais siejama **finansinio tarpininkavimo** paslaugos sąvoka. Tokia reikšmė ji nurodoma ir Finansų įstaigų įstatyme,⁵⁵ tačiau realiai finansiniu tarpininkavimu galima laikyti tiek komercinių bankų teikiamas paslaugas, tiek ir finansų patarėjų, finansų maklerių bei finansų maklerių įmonių, tiek ir įvairiausių kolektyvinio investavimo subjektų (pensijų fondų, investicinių fondų bei kintamojo kapitalo bendrovių) veiklą.

2.6 Finansinė nuoma (lizingas). Lizingo paslaugos esmė ta, jog lizingo davėjas finansuoja tam tikrą lizingo gavėjo priimtą investicinį sprendimą.⁵⁶ Tai pasireiškia tuo, jog lizingo davėjas, kaip finansuotojas, savo lėšomis nuosavybės teise įgyja daiktą, kurį dažniausiai iš anksto iš pardavėjo ar gamintojo pasirenka lizingo gavėjas, o po to, vykdydamas lizingo sutartį perduoda tą daiktą (lizingo dalyką) lizingo gavėjui valdyti ir naudotis. Taigi, lizingas yra finansinių paslaugų teikimo veikla, kai lizingo davėjas teikia finansavimo paslaugas lizingo gavėjui, kad šis galėtų gauti naudos valdydamas ir naudodamas daiktą, kartu neprarasdamas apyvartinių lėšų. Ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriuje⁵⁷ finansinis lizingas yra įvardijamas kaip atskira finansinio tarpininkavimo rūšis, kaip ir komercinių bankų veikla, pensijų fondų kaupimas ir t.t.

Yra keletas finansinio lizingo rūšių (grįžtamasis – *sale and lease back* lizingas, tiesioginis finansinis lizingas (kuomet daikto pardavėjas yra pats lizingo davėjas), tačiau Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas apibūdina tik vieną lizingo rūšį – netiesioginį finansinį lizingą, dar vadinamą trišaliu lizingu. Tai reiškia, jog šiame santykiyje dalyvauja trys subjektai – lizingo dalyko pardavėjas, lizingo davėjas (finansuotojas) ir lizingo gavėjas („ekonominis“

Plg D. Britanijos vertybinių popierių rinkos apimtis yra 175 procentai BVP, JAV – 165 procentai BVP; ES – 115 procentai BVP. (Pasaulio banko duomenys 2004 m.);

⁵⁵ Šio įstatymo 3 str. 9 punktas finansinį tarpininkavimą sieja su finansinio agento veikla.

⁵⁶ Dr.V.Mizaras. Lizingo sutarties sampratos aiškinimas pagal Civilinį kodeksą. Justitia, 2003/1-2;

⁵⁷ Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius, // Žin., 2002, 126-5744;

lizingo dalyko pirkėjas). Kiekvieno santykių dalyvio „vaidmuo“ nulemia teisių, pareigų ir atsakomybės pasiskirstymą, pavyzdžiui, Civilinio kodekso 6.571 straipsnio 3 dalis numato, jog lizingo davėjas neatsako lizingo gavėjui už sutarties dalyko trūkumus, o kodekso 6.573 straipsnis numato lizingo gavėjo teisę tiesiogiai pardavėjui pareikšti visus reikalavimus dėl lizingo dalyko. Kitaip tariant, lizingo gavėjas įgyja visas pirkėjo teises ir pareigas, išskyrus pareigą sumokėti. Tuo pačiu, lizingo davėjas atlieka tik finansavimo funkciją ir turi tikrai finansinį interesą, o daiktas, į kurį jis įgyja nuosavybės teisę, atlieka prievolių įvykdymo užtikrinimo funkciją.

Lizingo davėjas, perduodamas daiktą lizingo gavėjui valdyti ir naudotis, kartu perduoda ir visą naudą bei riziką, susijusią su perduodamu daiktu. Nuo daikto perdavimo lizingo gavėjui jam pereina ir daikto atsitiktinio žuvimo ar sugedimo rizika, daikto išlaikymo, remonto išlaidos, taip pat atsakomybė už trečiųjų asmenų patirtą žalą, dėl lizingo būdu naudojamo dalyko.

Labai svarbi lizingo savybė yra tai, jog lizingo davėjas perduoda daiktą lizingo gavėjui valdyti ir naudoji jį verslo tikslais.⁵⁸ Tai rodo, kad lizingo sutartis yra ne vartojimo, o *verslo* sutartis, atitinkamai tai lemia ir kitokį šios paslaugos teisinį reguliavimą. Kaip ir faktoringo atveju, tai vėlgi reiškia, jog lizingo gavėjas yra laikomas profesionaliu rinkos dalyviu, jis yra pripažįstamas lygiaverte santykio šalimi, kaip ir lizingo davėjas, ir jam netaikoma papildoma teisinė apsauga. Jis pats turi pakankamai apdairus, rūpestingas, įvertinti savo investicijos rizikingumą ir pats užtikrinti tinkamą savo interesų gynimą.

Taigi, lizingas, kaip sutarties forma, gali būti naudojama tik verslo tikslais. Remiantis Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse įtvirtinta lizingo samprata, fiziniai asmenys negali su lizingo bendrove sudaryti lizingo sutarties. Asmuo, norėdamas įsigyti turtą vartojimo tikslais ir pasinaudoti atidėto apmokėjimo, taip pat mokėjimo išdėstymo teikiamais privalumais, turėtų sudaryti pirkimo – pardavimo išsimokėtinai (išperkamosios nuomos), vartojimo kredito ar kitokią sutartį. Įdomu tai, kad Lietuvos praktikoje lizingo paslaugas teikiančios bendrovės iš esmės šio apribojimo nesilaiko, savo teikiamų paslaugų privatiems asmenims sąraše beveik visos nurodo lizingo paslaugą, ir finansuoja galimybę klientui įsigyti turtą tiek ir verslo, tiek ir privataus vartojimo tikslu. Tokia praktika atspindi Lietuvos lizingo rinkoje susiklosčiusią situaciją, kuomet didžioji dalis lizingo paslaugas teikiančių subjektų yra veikiantiems

---

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas 6.567 str. 1 dalis;

komerciniams bankams pavaldžios įmonės,⁵⁹ kurios vykdo finansinį tarpininkavimą tarp daikto pardavėjo ir lizingo gavėjo, kai tuo tarpu vartojimo kredito ar išperkamosios nuomos sutartis nėra finansinio tarpininkavimo sutartys.

Lizingo paslaugos teikimas šiuo metu nėra licencijuojamas. Pagal Lietuvos Respublikos Civilinį kodeksą 6.567 straipsnio 3 dalį lizingo davėjais gali būti bankai arba kiti pelno siekiantys juridiniai asmenys. Kaip jau minėta, Lietuvoje lizingo paslaugas daugiausia teikia veikiantiems komerciniams bankams pavaldžios įmonės, o tai lemia, jog iš esmės lizingo paslaugas teikiančios bendrovės faktiškai yra prižiūrimos bankų kompleksinę priežiūrą atliekančios priežiūros institucijos. Svarbu tai, jog ši situacija yra faktinė, teisės aktai jokios lizingo bendrovių priežiūros nenumato.

Lietuvos lizingo asociacijos duomenimis 2006 m. Lizingo portfelio apimtis Lietuvoje buvo 7.48 mln. litų. Lizingo paslaugas teikiančių bendrovių turto dalis yra antra pagal dydį po bankų sistemos turto ir sudaro 9.9 procento visos Lietuvos finansų sistemos turto. Be to, 75 procentai viso šalies lizingo portfelio valdo bendrovės, priklausančios dviems didžiausiems šalies bankams.

Licencinių finansinių apsaugų teisinis režimas šiai paslaugai netaikomas dar ir todėl, jog teikiant šią paslaugą veikia sąlyginai mažas viešasis interesas dėl tinkamo paslaugos teikimo užtikrinimo, apsiribojančiu iš esmės tik reikalavimu užtikrinti sąžiningą verslo praktiką.

2.7 Elektroninių pinigų išleidimas ir tvarkymas. Lietuvos Respublikos bankų įstatymo 2 straipsnio 6 dalis numato, jog elektroninių pinigų išleidimas ir tvarkymas yra licencinė finansinė paslauga. Ją teikti gali tik priežiūros institucijos išduotą licenciją gavę specializuoti bankai.

Doktrinoje elektroninių pinigų koncepcija yra tokia, jog elektroniniais pinigais yra laikomos mokėjimo priemonės, kurių naudotojas perka elektroninę vertę iš asmens, kuris teikia elektroninių pinigų išleidimo paslaugą. Be to, elektroninė vertė prilyginama gryniesiems pinigams ir ši vertė gali būti išsaugoma atitinkamos kortelės mikroschemoje arba kompiuterio

---

⁵⁹ Lietuvos lizingo asociacijos duomenimis, 10 iš 12 Lietuvoje veikiančių lizingo didžiausių bendrovių yra komerciniams bankams pavaldžios įmonės. Lietuvos lizingo asociacijos internetinė svetainė <http://www.lease.lt/> [2007 03 17];

diske.⁶⁰ Šie pinigai gali padėti atlikti atsiskaitymus, tačiau realiai praktinis jų naudojimas šiuo metu yra ribotas todėl, jog daugelis pardavėjų ir paslaugų teikėjų neturi atitinkamos įrangos, aptarnaujančios elektroninių pinigų priemones, todėl dažniausiai jie yra naudojami atsiskaitymams internete.⁶¹

Elektroninių pinigų direktyva⁶² nurodo tokius elektroninių pinigų požymius, kaip atitinkama piniginė vertė, išsaugoma elektroninėje įrangoje, išleista priimant lėšas, kurių dydis nėra mažesnis negu išleistoji vertė ir priimama kaip atsiskaitymo priemonė kitų negu išleidusi institucija subjektų. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas, įtvirtindamas elektroninių pinigų sąvoką, neakcentuoja elektroninių pinigų lygiavertiškumo požymio, tačiau nurodo, jog elektroniniai pinigai galėtų būti panaudoti atsiskaitymams su kitais subjektais nei išleidusi institucija.

Elektroniniai pinigai iš esmės yra ekvivalentas tradiciniams pinigams, dėl to teoriškai gali daryti įtaką pinigų pasiūlai rinkoje, o kartu ir kainų stabilumui, todėl būtina sąlyga išleidžiant elektroninius pinigus yra ta, jog jie turi būti apmokėti tradiciniais pinigais. Kitaip tariant, neleidžiama elektroninius pinigus išleidusiai institucijai suteikti išleistų pinigų vertės dydžio kreditą. Tai gali sukelti situaciją, kai pinigų kiekis rinkoje viršys realių pinigų kiekį. Taigi, siekiant kontroliuoti likvidumą ir užkirsti kelią nevaržomam elektroninių pinigų išleidimui, elektroninius pinigus išleidžiančioms institucijoms yra nustatomas reikalavimas elektroninių pinigų turėtojams pareikalavus bet kada paversti elektroninius pinigus tradiciniais pinigais. Elektroninius pinigus išleidžiančių subjektų priežiūros institucijos turi užtikrinti, kad šie subjektai turėtų pakankamai kapitalo vykdyti savo įsipareigojimus klientams. Šiuo metu Lietuvos Respublikos bankų įstatymas numato, jog specializuoto banko, kuriam išduota licencija išleisti ir tvarkyti elektroninius pinigus, nuosavas kapitalas turi būti ne mažesnis kaip vienas milijonas eurų.⁶³

2.8 Papildomo savanoriško pensijų fondų kaupimo veikla – tai finansinė veikla, kurią sudaro piniginių lėšų pagal pensijų kaupimo sutartis rinkimas, jų investavimas ar reinvestavimas

---

⁶⁰ Lauras Butkevičius. Elektroniniai pinigai: samprata ir teisinio reguliavimo Europos Sąjungoje ypatumai. Justitia, 2003/ 6;

⁶¹ Elektroninių pinigų priemonės, pagrįstos kortelėmis, populiariausios Belgijoje ir Liuksemburge. – Ibid;

⁶² 2002 rugsėjo 18 d. Europos Parlamento ir tarybos direktyva 2000/46/EB dėl elektroninių pinigų įstaigų steigimosi, veiklos ir riziką ribojančios priežiūros, OL L 275, 2000 10 27, p. 39 ;

⁶³ Lietuvos Respublikos bankų įstatymas, 40 str. 2 d.;

į diversifikuotą investicijų portfelį ir pensijų išmokų mokėjimas pensijų fondo kaupime dalyvaujantiems asmenims. Pensijų fondų kaupimo veikla ir pensijų fondų investicinių portfelių tvarkymas ir saugojimas yra licencijuojama veikla pagal Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo⁶⁴ 3 straipsnį.

Papildomos kaupiamosios pensijų sistemos įsteigimas yra nulemtas iš esmės demografinių tendencijų: ilgėjanti numatoma gyvenimo trukmė ir mažėjantis gimstamumas lemia tai, jog per ateinančius keliasdešimt metų mažės dirbančiųjų ir senatvės pensiją gaunančių asmenų santykis. Šiuo metu vienam senatvės pensininkui tenka 1,2 – 1,5 įmokų mokėtojo. Svarbu tai, jog dalyvaujant kaupiamajoje pensijų sistemoje senatvės pensininkų pajamos priklauso ne tik nuo įmokų dydžio, tačiau jas padidinti gali ir gauta kapitalo pajamų dalis.

Istoriškai yra susiformavę darbdavio iniciatyva prie įmonių steigiami arba savarankiški pensijų fondai.⁶⁵ Savarankiškų pensijų fondų pagrindinis tikslas – pelnas iš pensijų įmokų investicinės veiklos. Dauguma pensijų fondų veikia kaip investicinės bendrovės, o fondo valdymas yra perduotas valdymo įmonei.

Yra keletas veiksnių, lemiančių papildomų pensijų fondų steigimo ir veiklos sąlygas. Pirmiausia pati specifinė pensijų fondų paskirtis (užtikrinti jo dalyvių pajamas senatvėje) lemia tai, jog valstybėje esant pakankamam valstybiniam pensiniam aprūpinimui papildomas savanoriškas pensijų kaupimas nėra labai reikšmingas. Tačiau esant priešingai situacijai, kuomet valstybinių pensijų dydis nėra pakankamas, taip pat dėl įvairių ekonominių priežasčių ir demografinės padėties (visuomenės gyventojų senėjimo proceso) valstybė pati suinteresuota skatinti savanoriškų pensijų fondų steigimąsi, taip dalį socialinės apsaugos funkcijų perkeldama privačiam sektoriui. Taigi, specifinis pensijų fondų veiklos bruožas yra tai, jog jie siekia ne tik finansinių, bet ir finansinių-socialinių tikslų. Sėkmingai tokių fondų veiklai yra svarbios tiek jo finansavimui pasirenkami mechanizmai, tiek ir finansų institucijų, kurios įtraukiamos į fondų valdymą, savybės.⁶⁶ Leidus rizikingai veikti pensijų fondams gali kilti skaudžių socialinių pasekmių, kuriuos švelninti tektų perskirstant valstybės lėšas.

Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas numato, jog pagrindinis pensijų fondų veiklos reguliavimo tikslas yra nustatyti būtinus priežiūros standartus ir pensijų fondų valdymo taisykles, kad būtų apsaugoti pensijų fondų dalyvių interesai. Tačiau,

---

⁶⁴ Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas, //Žin., 2003, Nr. 75-3473 (2003-07-30);

⁶⁵ V.Nikitinas. Pensijų fondų raida ir ypatybės. Jurisprudencija, 2003, t. 40(32); 101-106;

⁶⁶ Ibid;

kadangi pensijų fondo valdymo bendrovė finansų rinkoje veikia kaip institucinis investuotojas, jai keliami ir investicinių paslaugų teikėjams nustatyti interesų konflikto vengimo, kliento (dalyvio) interesų prioriteto, rinkos patikimumo apsaugos, rūpestingumo, profesionalumo ir atsargumo, reputacijos bei kvalifikacijos reikalavimai, kurie išsamiau jau buvo analizuoti aptariant investicinių paslaugų specifiką. Taip pat numatyta pareiga saugoti fondo veikloje sužinotą informaciją apie fondo dalyvio sumokėtas įmokas, gautas išmokas, jo sąskaitoje esančių investicinių vienetų kiekį bei vertę.

Dėl minėtos finansinės – socialinės pensijų fondų paskirties, įstatyme yra apribotas sąrašas objektų, į kuriuos jiems leidžiama investuoti.⁶⁷ Pavyzdžiui, nėra leidžiamos investicijos į vertybinius popierius, suteikiančius teisę į nekilnojamąjį turtą ar tauriuosius metalus, į vieno emitento išleistas pinigų rinkos priemonės gali būti investuota ne daugiau nei 5 procentai pensijų turtą sudarančių aktyvų, nustatytos nedidelę investicinę riziką palaikančios investicinio portfelio diversifikavimo taisyklės.

2.9 Investicinių fondų ir investicinių kintamojo kapitalo bendrovių administravimas. Šiuos subjektus ir jų teikiamų paslaugų statusą apibrėžia Kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas. Investicinis fondas (o tiksliau - fondo valdymo įmonė) tai fondas, kuriam perduotas bendrosios dalinės nuosavybės teise fiziniais ar juridiniams asmenims priklausantis turtas. Investicinė kintamojo kapitalo bendrovė – tai akcinė bendrovė, kurios akcininkai turi teisę bet kada pareikalauti išpirkti jų akcijas, o jos kapitalo dydis kinta priklausomai nuo akcijų išleidimo ir išpirkimo.

Šių kolektyvinio investavimo subjektų sudarymo vienintelis tikslas yra viešai platinant investicinius vienetus bei akcijas, sukaupti asmenų lėšas ir jas kolektyviai investuoti į vertybinius popierius ar kitą įstatyme numatytą likvidų turtą, o kolektyvinio investavimo subjektų dalyvių turimi investiciniai vienetai ar akcijos suteikia jiems teisę bet kada pareikalauti juos išpirkti. Kadangi abu šie subjektai (investiciniai fondai ir investicinės kintamojo kapitalo bendrovės) iš esmės yra instituciniai investuotojai ir užsiima investicinių paslaugų teikimu, kolektyviai investuodami savo dalyvių turtą, šia veikla galima užsiimti tik turint priežiūros institucijos išduotą licenciją.⁶⁸

---

⁶⁷ Išsamiai šie objektai yra išvardinti Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo penktajame skirsnyje.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas, // Žin., 74 -3424; 3 straipsnis;

Licencijas kolektyvinio investavimo subjektams išduoda Vertybinių popierių komisija. Licencijos suteikia teisę verstis šių investavimo subjektų valdymu, bei tokia papildoma veikla: kitų asmenų investicinių priemonių portfelių valdymas, riboto platinimo (t.y., tik Lietuvos Respublikoje) kolektyvinio investavimo subjektų valdymas, konsultavimas investavimo į investicines priemones klausimais, investicinio fondo investicinių vienetų bei kintamojo kapitalo bendrovės akcijų saugojimas ir tvarkymas. Taipogi, atitikus Papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymo nuostatas tokie subjektai gali užsiimti pensijų fondų investicinių portfelių valdymu. Išduodant licenciją yra tikrinami duomenys apie bendrovę, jos akcininkus, valdymo organų narius, jų veiklą ir finansinę būklę, bendrovės veiklos plano ir numatomos plėtros pagrįstumą, pradinio kapitalo pakankumą. Bendrovės valdymo organų nariams ir darbuotojams yra keliami reputacijos, išsilavinimo, kvalifikacijos ir darbo patirties reikalavimai, taip pat reikalavimas *nebūti* vertybinių popierių biržos, Vertybinių popierių komisijos bei Lietuvos centrinio vertybinių popierių depozitoriumo darbuotojais, kas galėtų reikšti nesąžiningą konkurencinį pranašumą kitų investuotojų atžvilgiu. Tokie reikalavimai yra numatyti tam, jog būtų užtikrinti kolektyvinio investavimo subjektų dalyvių interesai, kadangi investuotojai, besinaudojantys investicinio fondo ar investicinės kintamojo kapitalo bendrovės paslaugomis dažniausiai būna neprofesionalūs, neturintys investavimo patirties ir gebėjimų pasirinkti optimaliausią investavimo variantą asmenys.

Taip pat įstatyme numatytas interesų konfliktų tarp įmonės bei klientų, klientų tarpusavio interesų, bendrovės valdymo organų dalyvių bei klientų, bei bendrovės valdymo organų dalyvių tarpusavio interesų vengimo reikalavimas. Kolektyvinių investavimo subjektų įstatymas kelia reikalavimą numatyti tokį bendrovės organizacinį modelį, jog būtų galima išvengti tokių interesų konfliktų.

IŠVADOS

1. Lietuvos teisės aktuose finansinių paslaugų apibrėžimui yra pasirinktas sąrašo principas. Paslaugos, kurios laikomos finansinėmis ir kurias gali teikti konkretūs finansinių paslaugų teikėjai yra išvardintos keliuose skirtinguose teisės aktuose, paslaugų sąrašas gana platus ir prie jų priskiriamos kai kurios veiklos rūšys, kurių priskyrimas finansinėms paslaugoms galėtų būti ginčytinas.

2. Finansinės paslaugos yra specifinės savo esme. Visų pirma taip yra todėl, jog yra nelengva prognozuoti galutinį finansinį šių paslaugų rezultatą, ypač asmenims, kurie nėra šios srities specialistai, tačiau naudojami finansinėmis paslaugomis. Profesionalių žinių trūkumas sukelia grėsmę nukentėti dėl paslaugų teikėjų jiems nepagrįstai (dėl aplaidumo ar nesąžiningų veiksmų) perkeltos finansinės rizikos.

3. Analizuojant konkrečias Finansų įstaigų įstatyme išvardintas finansines paslaugas (indėlių ir kitų gražintinų lėšų priėmimą, skolinimą (kreditavimą), mokėjimo priemonių išleidimą ir operacijų su jomis atlikimą, investicinių paslaugų teikimą, pensijų fondų bei kitų kolektyvinio investavimo subjektų administravimą) bei jų teikimą reglamentuojančius teisės aktus, galima pastebėti, jog šių paslaugų teikimas labiau nei kitos verslo rūšys yra susijęs su potencialia finansinio sektoriaus nestabilumo rizika, kuri kiltų, jei paslaugas teiktų nepakankamą profesionalumo, apdairumo, ar patikimumo laipsnį užtikrinantys subjektai. Pavyzdžiui, leidus rizikingai veikti indėlių ir kitų gražintinų lėšų priėmimu užsiimantiems subjektams nebūtų pakankamai apsaugotos gyventojų kredito įstaigoms patikėtos lėšos, susvyruotų visuomenės pasitikėjimas kredito įstaigų patikimumu; nekontroliuojant investicinių paslaugų teikėjų šias paslaugas galėtų teikti manipuliaciniais, rinką iškreipiančiais būdais, klientų neprofesionalumu besinaudojantys rinkos veikėjai; neprižiūrimos mokėjimo priemonės ir elektroninius pinigus išleidžiančios institucijos galėtų daryti įtaką pinigų pasiūlai rinkoje, o kartu ir kainų stabilumui ir t.t. Didesnis tokių rizikų pavojus lemia tai, jog minėtoms finansinėms paslaugoms yra taikomas licencijuojamų finansinių paslaugų režimas.

4. Finansų įstaigų sąsajumas tarpusavyje (per skolinimąsi, mokėjimo, kliringo sistemas), taip pat finansinių įmonių grupių paplitimo tendencija lemia tai, jog finansų sektorius pasižymi didesne sisteminė finansų įstaigų nemokumo rizika. Vienos finansų įstaigos negalėjimas ar nesugebėjimas vykdyti savo įsipareigojimų klientams gali lemti kitų finansų įstaigų mokumo

sutrikimus. Licencijavimas suteikia galimybę dėmesį skirti galimų finansinių sukurtimų prevencijai, kadangi padeda įvertinti naujų į rinką įeinančių subjektų pasirengimą teikti paslaugas, taip pat užkirsti kelią finansų įstaigose dalyvauti abejotinos reputacijos asmenims ir taip padidinti potencialią klaidų ar nesąžiningo elgesio tikimybę.

5. Finansų įstaigos yra įpareigosios taikyti pinigų plovimo prevencijos priemonės, pavyzdžiui, stebėti savo klientų finansinę būklę ir jų piniginius srautus sąskaitose, stabdyti įtartinas finansines operacijas, kitaip saugoti finansų sistemą nuo jos panaudojimo neteisėtiems veiksams, todėl nauji finansų rinkos veikėjai turi užtikrinti, jog yra tinkamai pasiruošę šią funkciją vykdyti.

6. Finansų įstaigų priežiūros institucijos turi būti atsakingos už tai, jog į rinką nepatektų netinkami bei nekvalifikuoti finansinių paslaugų teikėjai, kurie galėtų sutrikdyti normalų finansinio sektoriaus funkcionavimą bei vartotojų pasitikėjimą juo. Taip atsitikus, priežiūros institucijos turi imtis reikalingų konkrečių priemonių, padedančių išspręsti finansų įstaigai kilusias problemas, o jei tai padaryti neįmanoma ar netikslinga – numatyti galimybę saugiai pasitraukti iš rinkos, atšaukiant tokio paslaugų teikėjo licenciją.

7. Nuodugniau paanalizavus pasirinktas nelicencines finansines paslaugas - faktoringą ir lizingą – darytina išvada, jog toks teisinis režimas joms yra taikomas dėl keleto priežasčių. Pirmiausia, Lietuvos teisės aktai šias finansines paslaugas reglamentuoja vien tik kaip paslaugas verslo subjektams, kurie yra laikomi profesionaliais rinkos dalyviais ir jiems netaikoma padidinta teisinė apsauga, o minėtas paslaugas teikiantiems subjektams nekeliami specialūs rūpestingumo ir apdairumo reikalavimai. Be to, nepaisant tam tikrų šių paslaugų ypatumų, jų netinkamas teikimas nesukeltų sisteminio finansų įstaigų nestabilumo pavojaus, todėl viešasis interesas šiuo atveju apsiriboja geros ir sąžiningos verslo praktikos interesu.

SANTRAUKA

Darbe analizuojama finansinių paslaugų sąvoka, samprata bei jų įtaka finansiniam sektoriui ir jo veiksmingam funkcionavimui. Esminė darbo dalis yra skirta licencijuojamų ir nelicencijuojamų finansinių paslaugų skirtingo teisinio reguliavimo pagrindimui, išskiriant specifines pagrindinių finansinių paslaugų savybes ir su jomis susijusių tam tikrų didesnių rizikų pavojų, bei dėl to kylantį padidintos priežiūros poreikį. Daug dėmesio skiriama finansinio sektoriaus saugumo ir veiksmingo funkcionavimo užtikrinimo reikšmingumui, kadangi finansinių paslaugų teikėjų licencijavimas, kaip vienas iš kompleksinės jų priežiūros būdų, ir yra skirtas šiam tikslui pasiekti. Aptariama licencijavimą atliekančių finansų įstaigų priežiūros institucijų reikšmė, taip pat apžvelgiamos egzistuojančios nuomonės dėl finansinio sektoriaus valstybinės priežiūros, įskaitant ir licencijavimą kaip vieną iš priežiūros metodų. Taip pat aptariami bendrieji licencijavimo klausimai, požiūriai į licencijavimo efektyvumą, trumpai nurodomi pagrindiniai licencijavimo principai.

Finansinių paslaugų specifiškumas ir finansinio sektoriaus subjektų ypatumai lemia tai, jog žalingi veiksniai jame potencialiai gali veikti visą finansų sistemą ir lemti vartotojų bei kitų rinkos dalyvių pasitikėjimo ja praradimą. Apibendrintai išskiriami tokie finansų įstaigoms keliami kompleksinės priežiūros (įskaitant licencijavimą) tikslai:

- Indėlininkų, skolininkų ir investuotojų apsauga;
- Finansų rinkos stabilumo, efektyvumo ir skaidrumo palaikymas;
- Sisteminės rizikos finansų rinkoje kontrolė;
- Finansų rinkos apsauga nuo jos panaudojimo neteisėtiems tikslams (pvz., pinigų plovimui);
- Vartotojų interesų gynimas ir jų pasitikėjimo finansų sistema bei finansinėmis paslaugomis išsaugojimas;

Be to, sklandus ir efektyvus finansinių paslaugų sektoriaus funkcionavimas yra būtinas valstybės ekonominiam ir finansiniam stabilumui.

SUMMARY

Licensing and Unlicensing Financial Services, the Reasoning of Different Legal Regulation of Licensing and Unlicensing Financial Services and Coherent Theoretical and Practical Problems

Financial services and financial institutions play significant role in any economy. This paper provides an overview of the substantial financial services, enumerated in the Law on Financial institutions of Republic of Lithuania, such as receipt of deposits or other repayable funds from non-professional participants of the market, money transfer, investment, etc. One of the objectives of this paper is to emphasize the factors of some exposed greater risks, concerning the provision of financial services mentioned, which result in a specific licensing or unlicensing financial services legal regulation.

Licensing is a method of supervision of financial services institutions, providing a possibility to restrict the right of entering the financial market for business entities, which do not satisfy the requirements ensuring that they have sufficient measures to provide financial services properly, meet their obligations and make themselves not so vulnerable meeting market shocks. However, such financial services as leasing and factoring can be provided without any license or permission in Lithuania.

A divergent regulation on different financial services is determined by several objectives:

- the necessity of protecting investors and depositors and helping them to build their confidence in the financial market;
- ensuring that the financial markets are fair, efficient and transparent;
- reducing and controlling systemic risk of financial fragility;
- protecting financial services business from the malpractice and market abuses, such as money laundering;
- keeping a certain degree of consumers protection, as they are non – professional participants of financial markets.

The paper also provides the analysis of some problematic issues, concerning the regulation of financial services in Lithuania.

LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas // Žin. 2000 Nr.74 – 2262;
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. //Žin., 2000 10 25, Nr. 89-2741;
3. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Žin., 1985, Nr.1-1;
4. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas, //Žin., 2002, Nr.91-3891;
5. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas, //Žin., 1994, 99-1957;
6. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas, //Žin., 2004, 54-1832;
7. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas //Žin., 2007, Nr. 17-627
8. Lietuvos Respublikos kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas, //Žin., 74-3424;
9. Lietuvos Respublikos papildomo savanoriško pensijų kaupimo įstatymas, //Žin., 1999, Nr. 55-1765;
10. Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymas, // Žin.,1999, Nr. 97-2775;
11. Lietuvos Respublikos įmonių, priklausančių finansų konglomeratui, papildomos priežiūros įstatymas, //Žin., 2004 08 03, Nr. 120-4433;
12. Lietuvos Respublikos pinigų plovimo prevencijos įstatymas, //Žin., 2003, Nr. 117-5318;
13. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas, //Žin., 2007, Nr. 12-488;
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas, 2000 12 15, Nr.1458, dėl valstybės rinkliavos objektų sąrašo rinkliavos dydžių ir mokėjimo bei grąžinimo taisyklių patvirtinimo //Žin 2000,Nr. 108-3463;
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugsėjo 6 d. nutarimas „Dėl kriterijų, kuriais vadovaujantis operacija su pinigais ar sandoris laikomi įtartinais, sąrašo patvirtinimo“ //Žin., 2004, Nr. 115-4302;
16. Lietuvos banko valdybos nutarimas 1996 08 01 Nr. 216, dėl banko licencijų komerciniams bankams išdavimo ir atšaukimo taisyklių, su pakeitimais, padarytais Lietuvos banko valdybos nutarimu 2002 07 18 Nr. 99;

17. Lietuvos banko valdybos nutarimas 2004 07 22 Nr. 127, dėl teisės teikti finansines paslaugas Lietuvos Respublikoje ir kitose Europos sąjungos valstybėse narėse įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo, pakeistas Lietuvos banko valdybos nutarimu 2005 06 23 Nr.98;

18. Lietuvos banko valdybos 1998 12 17 nutarimas Nr. 224, dėl Bazelio bankų priežiūros komiteto patvirtintų pagrindinių efektyvios bankų priežiūros standartų įgyvendinimo;

19. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos nutarimas 2002 02 15, Nr. 7 dėl finansų maklerių įmonių licencijų išdavimo ir panaikinimo taisyklių patvirtinimo //Žin.2002 03 27, Nr. 31-1193;

20. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos 2006 05 04 nutarimas Nr.1K-5 Dėl valdymo įmonės ir investicinės kintamojo kapitalo bendrovės veiklos licencijų išdavimo ir jų galiojimo panaikinimo taisyklių pakeitimo;

21. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos nutarimas dėl valdymo įmonės ir investicinės kintamojo kapitalo bendrovės veiklos licencijų išdavimo ir jų galiojimo panaikinimo taisyklių patvirtinimo, //Žin.,2006, 56- 2016;

22. Lietuvos Respublikos Vertybinių popierių komisijos nutarimas „dėl manipuliavimo rinka požymių sąrašo ir pranešimų apie galimą pasinaudojimą viešai neatskleista informacija ar manipuliavimą rinka pateikimo vertybinių popierių komisijai tvarkos“ Valstybės žinios, 2004 11 13, Nr. 165-6058;

23. Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius, // Žin., 2002, 126-5744;

Europos sąjungos teisės aktai:

24. 2006 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/48/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo (nauja redakcija) (OL 2006 L 177, p. 1);

25. Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions // Official Journal L 126, 26.5.2000, P. 0001-0059.

26. Directive 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council concerning the distance marketing of consumer financial services.// Official Journal L 271, 9.10.2002. P. 0016-0024.

27. Baltoji knyga dėl finansinių paslaugų politikos 2005-2010m., KOM/2005/629/FINAL, internetinė prieiga:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2005/com2005_0629lt01.pdf>

28. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Baltosios knygos Dėl finansinių paslaugų politikos 2005-2010 , 2006/954; internetinė prieiga:

<<http://eescopinions.eesc.europa.eu/eescopiniondocument.aspx?language=lt&docnr=954&year=2006>>

29. 2002 rugsėjo 18 d. Europos Parlamento ir tarybos direktyva 2000/46/EB dėl elektroninių pinigų įstaigų steigimosi, veiklos ir riziką ribojančios priežiūros, OL L 275, 2000 10 27, p. 39 ;

Lietuvos teismų praktika:

30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2000 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vileka“ v. AB bankas „Snoras“, bylos Nr. 3k-3-1345/2000, kategorija 43;

31. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2001 birželio 13d. nutartis civilinėje byloje A.Tokchadze v. AB bankas „Snoras“, bylos Nr. 3K-3-645/2001, kategorija 58; 94.2; 103;

32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2002 m. Vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Ž. Šapalas v. AB „Lietuvos taupomasis bankas“ bylos Nr. 3K-3-390/2002, kategorija 39.2.1; 39.2.3; 39.3; 60; 94.2;

Vadovėliai, monografijos, žinytai:

33. V. Aleknevičienė. Finansai ir kreditas. Vilnius, Enciklopedija, 2005m;

34. V.Vaškelaitis. Pinigai: komerciniai bankai ir jų rizikos valdymas: teorija ir praktika. Lietuvos mokslas, 2003;

35. Iain MacNeil. *An introduction to the law on financial investment*, Oxford: Hart publishing, 2005;

36. Harold A. Benink. *Coping with financial fragility and systemic risk*, 1995;

37. G. Mulgan, Ch. Landry. *The other invisible hand: remaking charity for the 21st century*, 1995;

38. Namų advokatas. Sudarytojas J. Prapiestis. Vilnius, Teisinės informacijos centras, 2002;

Kita literatūra:

39. Lietuvos banko leidinys „finansinio stabilumo apžvalga 2005“ Vilnius, 2006, internetinė prieiga < http://www.lb.lt/lt/leidiniai/fin_stabilumas/fsa_2005.pdf>

40. Dr. V. Mizaras. Lizingo sutarties sampratos aiškinimas pagal Civilinį kodeksą. *Justitia*, 2003/1-2;

41. Lauras Butkevičius. Elektroniniai pinigai: samprata ir teisinio reguliavimo Europos Sąjungoje ypatumai. *Justitia*, 2003/ 6;

42. V. Nikitinas. Pensijų fondų raida ir ypatybės. *Jurisprudencija*, 2003, t. 40(32); 101-106;

43. L. Butkevičius. Elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų institucijų koncepcija Lietuvoje. *Justitia*, 2004/1;

44. Mokėjimo kortelės: bankai priversti peržiūrėti sutartis su klientais. *Justitia*, 2002/1-2;

45. P. Docka. Europos Sąjungos vertybinių popierių rinka: ar tikrai ši rinka bendra? *Justitia*, 2004/5;

46. V. Toločko. Lėšų pervedimas kaip vienas prievolės įvykdymo būdų, *Jurisprudencija*, 2000, t. 17 (9) 131 -141;

47. T. Rymeikis. Finansų maklerio įmonių ir jų kliento teisinio santykio ypatumai. *Jurisprudencija*, 2003, t. 39 (31); 103-109;

48. Ž. Skirbalienė. Faktoringo samprata ir jo teisinė prigimtis. *Jurisprudencija*, 2005, 701 (62);

49. JAV verslininkystės instituto (*American Enterprise Institute*) publikacija „*Why do we regulate banks?*“, aut. Peter Wallison; internetinė prieiga:

<http://www.aei.org/publications/filter.all,pubID.23675/pub_detail.asp>

50. JAV Vieningas komercinis kodeksas (*Uniform Commercial Code*), internetinė prieiga <<http://www.law.cornell.edu/ucc/>>

51. Lietuvos laisvosios rinkos instituto pranešimas “Kam reikalingas licencijavimas?”, aut. Ugnius Trumpa, internetinė prieiga:

<http://www.lrinka.lt/index.php/temos/kitos_temos/ekonomines_veiklos_reguliavimai/pranesimai_prezentacijos/kam_reikalingas_licencijavimas/2153>;

52. Licencijavimo grimasos, straipsnis, „Lietuvos rytas“, 2001, aut. Guoda Steponavičienė,

53. Dr. Ričardas Ranas „Finansų institucijos, jų reguliavimas ir įtaka saugumui ir terorizmui“, Laisvoji rinka, 2005 Nr.3, internetinė prieiga:

<http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/leidinys_laisvoji_rinka/2005_nr3/straipsniai/finansu_institucijos_ju_reguliavimas_ir_itaka_saugumui_bei_terorizmui/2463>

54. Vertybinių popierių viešosios apyvartos tarpininkų etikos kodeksas, internetinė prieiga:

<<http://www.lfma.lt/Pub/EthicalCode.aspx?L=EtikosKodeksas&M=EtikosKodeksas&SM=1>>